

באר יעקב לכו ונלכה, מדרבנך – ועד באר יעקב

(תולדות משפחת יצחקי)

משפחת יצחקי – ארנון יצחקי

סיפור תולדותיה של משפחת יצחקי הוא סיפורם של ההתיישבות בארץ-ישראל ושל ייסוד המושבה הוותיקה בארץ-ישראל בשנת 1907. סב המשפחה, **הרב יעקב יצחקי**, איש בעל יזמה והדרת פנים, עמד בראש המתיישבים הראשונים והיה הרוח החיה בקרבם. על שמו נקראה המושבה "באר-יעקב".

הרב יעקב יצחקי, נצר למשפחת רבנים, נולד ב-1846 בדרבנד שבהרי קווקז אשר ברוסיה. הוא שימש רב ראשי, דיין ומנהיג העדה. לצד היותו רב הקהילה, היה הרב יצחקי גם איש אקדמיה. כציוני חם, ביקר הרב יצחקי בארץ-ישראל שלוש פעמים, בשנים 1876, 1886, 1907. רק בפעם השלישית עלה עם אשתו, חסידה, ועם שניים מששת בניו בראש קבוצה מקרב בני קהילתו בקווקז, והתיישב סופית בארץ-ישראל.

בחיפושיו אחר קרקע להשתקע בה, ניהל משא ומתן לרכישת אדמות גם בעבר הירדן. חברת "גאולה", בראשותו של אוסישקין, הבטיחה לו כי תשיג עבורו שטח. בסופו של דבר, הוחלט להתיישב על אדמות הסמוכות לרמלה, בשטח שהשתרע על כ-4000 דונם, עליו ביקשו הגרמנים להקים חווה גרמנית. לאחר מאבק ארוך חולקה האדמה בין הגרמנים וקבוצת הרב יעקב יצחקי. האדמה נרכשה בכסף מלא על-ידי המתיישבים מידי חברת "גאולה" ובסיועו של מנהלה מאיר דיזנגוף, וחולקה כ-1,000 דונם לקבוצת הרב יצחקי וכ-1,000 דונם לקבוצת החלוצים האחרים, אף הם יוצאי רוסיה. בשנת 1907 הקימו את המושבה וקראו לה על שמו של רבם ומנהיגם ועל שם הבאר שמצאו במקום – "באר-יעקב".

לאחר הקמת המושבה השאיר הרב יצחקי את שני בניו, יצחק ודניאל, לעבד את אדמת באר-יעקב ולהיאחז בה, והוא עצמו ניגש למשימה הבאה – לעלות לירושלים על-מנת להקים בה ישיבה. ברוב פאר הגיע הרב יצחקי לירושלים, ורבים באו לקבל את פניו. בירושלים הקים חצר לעולי קווקז, ששימשה אכסניה לעוברי אורח ולשליחים. בית-הכנסת שהקים בה קיים עד היום.

לצד פעילותו הענפה, כתב הרב יצחקי ספר פירושים למחזורי ראש השנה ויום כיפור, לו קרא "אהלי יעקב". כמו כן ערך מילון לשפה הטאטית – לשונם של יהודי קווקז, שהוצא לאור על-ידי "יד יצחק בן-צבי". היה זה המשורר חיים נחמן ביאליק שהגיה את ספריו של הרב יצחקי.

בנו של הרב יצחקי, **יצחק יצחקי**, היה בן 16 שנים בהגיעו לארץ-ישראל. בהתאם לרצונו של אביו, שימשך בלימודיו, יצא יצחק ללמוד רפואה בטורקיה.

חברו לחדר היה יצחק בן-צבי, לימים נשיא מדינת ישראל. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הפסיק יצחק את לימודיו, שב לארץ-ישראל והצטרף לאחיו הגדול, **דניאל**, לעבודת האדמה. דניאל, שהיה איש עבודה, עסק בבנייה, ומשפחתו ממשיכה בתחום זה עד היום.

יצחק נשא לאישה את **אסתר** לבית המפל, שהייתה פעילה בתנועת "פועלי ציון" לצד יצחק בן-צבי ודוד בן-גוריון. בתוקף בקיאותו הרבה של יצחק בשפות – הוא שלט ברוסית, טורקית, אנגלית, ערבית ועברית – רבים פנו לעזרתו, והוא החל לעסוק בפעילות ציבורית ענפה. בתחילה

עבד בשירות השלטון הטורקי. הוא שימש נציג ודובר של מתיישבי באר-יעקב מול הממשל הטורקי, ובהמשך – מול שלטונות המנדט הבריטיים. יצחק נמנה עם מקבלי פניו של הגנרל הבריטי אלנבי, כאשר עבר בבאר-יעקב בדרכו ממצרים.

בכל שנות פעילותו הציבורית, שנעשתה בהתנדבות ובלא כל תמורה, היה תחום הביטחון קרוב במיוחד ללבו של יצחק. הוא העביר נשק בעגלה מבאר-יעקב ללוחמי תל חי, תוך סיכון חייו, בשירות ארגון ה"הגנה". הוא היה חבר בוועד המקומי, במסגרתו עסק בעיקר בענייני ביטחון, חקלאות ובריאות.

ליצחק נולדו שלושה ילדים: יעקב, נעמי (ליפשיץ) וארנון. יעקב, המתגורר בחיפה, עבד בחברת "סולל בונה" בעיר. נעמי הייתה חיילת בשורות חיל הנשים של הצבא בריטי (A.T.S.) במהלך מלחמת העולם השנייה. לאחר השיחרור המשיכה לעבוד כאחות בבית חולים "אסף הרופא" נישאה לראובן לבית ליבשיץ, אשר לה שורשים במושבה נס ציונה. ארנון נולד במושבה ב-1927 והתחנך בה. למד בתיכון מונטיפיורי בתל-אביב.

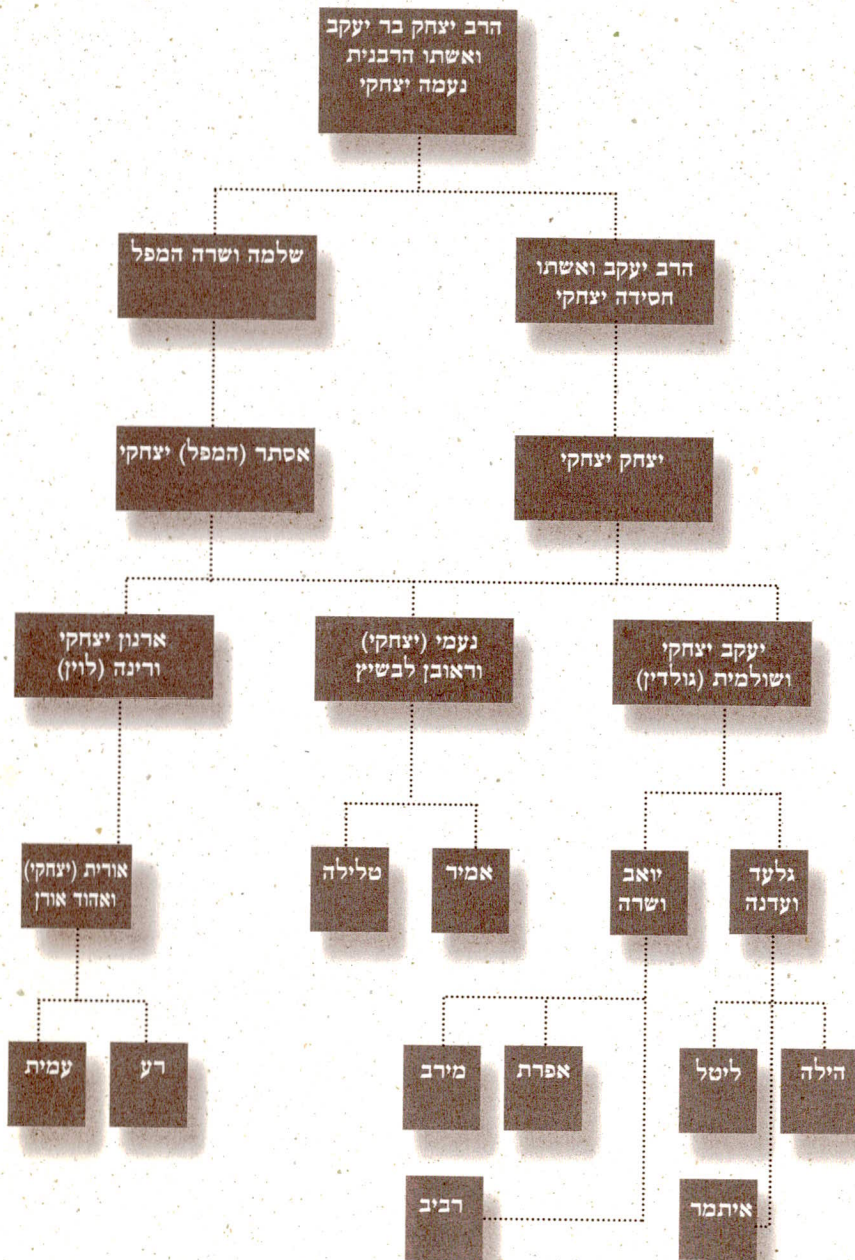
כאביו לפניו, גם ארנון היה מעורה בענייני הביטחון במושבה. בגיל 16 מילא תפקידים שונים בשורות ה"הגנה", ביניהם שמירה על ה"סליק" ביישוב. בגיל 17 עבר קורס מפקדי מחלקות ב"הגנה", לצד יצחק מודעי ז"ל, שלמה להט (צי"ץ) ואחרים, והשתתף בפעולת פיצוץ מפקדת חסן סלאמה, הסמוכה לרמלה ולבאר-יעקב. במסגרת שירותו בצה"ל השתתף ארנון יצחקי בכל מערכות ישראל. הוא לקח חלק בכיבוש רמלה-לוד, בשורות חטיבת "גבעתי". בהמשך שירת במילואים במסגרת חיל החימוש.

לאחר מלחמת השחרור לקח חלק בשיקום הפרדסים באזור רמלה-לוד מטעם האפוטרופוס על נכסי נפקדים. במסגרת תפקידיו שימש מנהל עבודה ומפקח על למעלה מ-10,000 דונם פרדסים וניהל את מחלקת הציוד החקלאי של האפוטרופוס. ארנון יצחקי לקח חלק בעיבוד הקרקעות בחלץ ("חוליקאט"), שם נטע מטעי שקדים, נהוא מכהן כיו"ר אגודת "מטעי חלץ" זה למעלה מ-30 שנה. כיהן כמנהל אגודת "השקד". כמו כן משמש חבר בוועדות שונות בהתאחדות האיכרים ובמועצת הפירות, וחבר המזכירות בארגון מגדלי ההדרים. שימש מנהל מחלקת השיווק (שה"ם) – שיווק הדר מקומי) במועצה לשיווק פרי הדר. הוא משמש יו"ר הוועדה החקלאית שליד המועצה המקומית.

במשך כל השנים עוסק ארנון יצחקי בחקלאות. הוא מגדל הדרים לצד מגוון מטעי פרי (משמש, תפוחים, שזיפים ואפרסקים). בנוסף, הוא מקדיש את מירב מרצו להקמת "בית ראשונים" – מוזיאון באר-יעקב – ולאיסוף חומר היסטורי על קורות המושבה.

ארנון יצחקי נשוי **לרינה** לבית לוין, בתו של אלישע ונכדתו של אשר לוין, מראשוני החקלאים בראשון-לציון, איש חזון ועבודה ודמות רבת פעלים. אשר לוין נטע את הפרדס הפרטי הראשון בראשון-לציון וחפר את הבאר החקלאית הראשונה במקום.

לרינה וארנון יצחקי בת, **אורית** (אורן), ולה שני ילדים: רע ועמית.

עומדים מימין: אסתר
ויצחק יצחקי, ריינה
ואדנון יצחקי,
יושבים:
נעמי ויעקב יצחקי

דור הממשיכים - אדנון וריינה יצחקי

יצחק ואסתר יצחקי, על מדרגות ביתם

יצחק יצחקי: על ההתישבות היהודית בהרי קווקז

קיבוץ היהודים הקרויים בשם "היהודים ההרריים" או ברוסית – "גורסקיי יבריי" על שום היאחזותם וקבעם את משכנותיהם על מרומי ההרים¹ בדאגיסטאן שבקווקז, הוא אחד מאותם קיבוצי היהודים, שעברם לוטה ערפל ומסתורין, וחוקרים היסטוריונים עוד לא חשפו, ובוודאות, את מוצאם ולא גילו את פרשת נדודיהם ומלחמת הקיום שלהם במשך דורות ומאות, מאות הבות, בשנים מאז נותקו והוגלו מערש הולדתם. ואף הנוסע הנודע ר' בנימין מטודילא, לא קרע לנו ולו אשנב זעיר, לא העניק לנו משהו מסוים על קיבוץ יהודי זה. ואך דברי איזו אגדה עמומה הסתומה נשארו מרחפים: כאילו עזרא הסופר הגיע בראש חייליות למדינו אל היהודים הללו כדי לשלם לחזור ולעלות לארץ ישראל ולהשתתף בהקמת הבית וכו' וכו', וכי עזרא הסופר מת ונקבר ע"י הנהר "סמור" שבדאגיסטאן וכו' (עיין ערך "עזרא" ב"משפט האורים" מאת יהושע שטיינברג – וילנה). ורק מלפני 150-200 שנה יש לנו ידיעות כלשהן על מציאות שבט יהודי זה, על ארחם ורבעם ועל הלשון השגורה בפייהם. יותר נכון: מאחרי כיבוש דאגיסטאן ע"י שבטי הסלבים (הרוי סים), או ליתר דיוק: אחרי כניעתו של המורד הלוחם שאמל (1859).

בית הכנסת בעיר דרבנד שבהרי קווקז

העיר דרבנד – ממרכזי היהודים שבקווקז

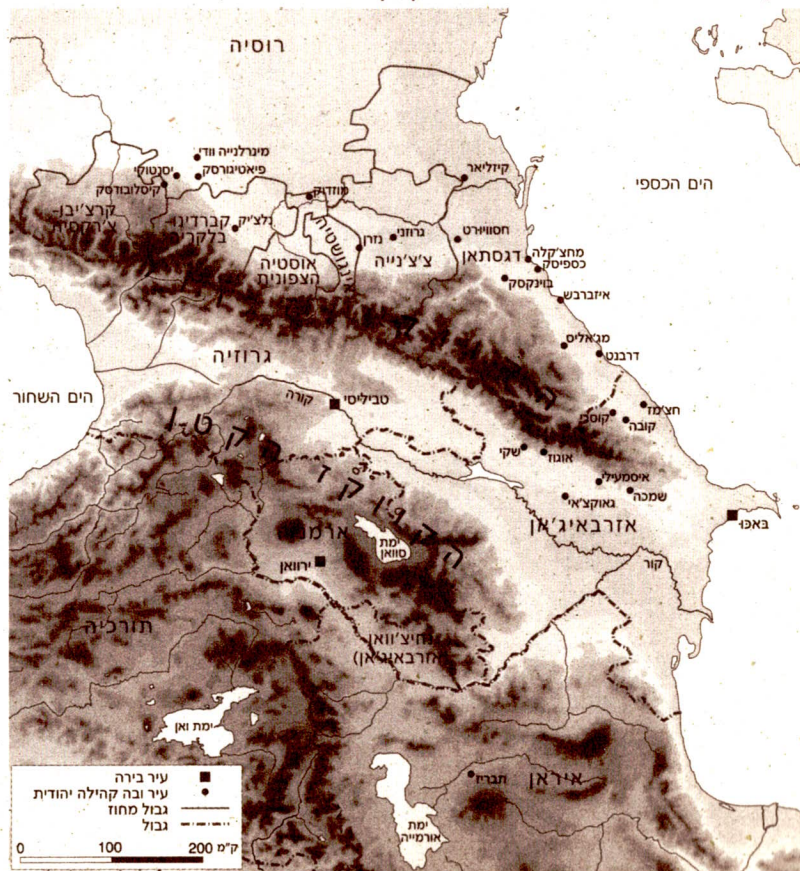
והחוקרים הנוסעים ששארו, איכילוב ואף אניסימוב ודומיהם וכל אלה הניזונים מתורתם, ידיעותיהם בנדון קלושות הן למדי, באשר מקורות היניקה שלהם דלים היו.

בכל אופן הגילוי של מציאות הקיבוץ היהודי, הקרוי "היהודים ההרריים", שאיפשר ומאפשר לנו, במידת-מה, להיאחז בו, מתחיל מהאיש ר' יצחק בר יעקב המלמד, האיש שצמח וגדל, חי ופעל בקרב בני שבט יהודי זה.

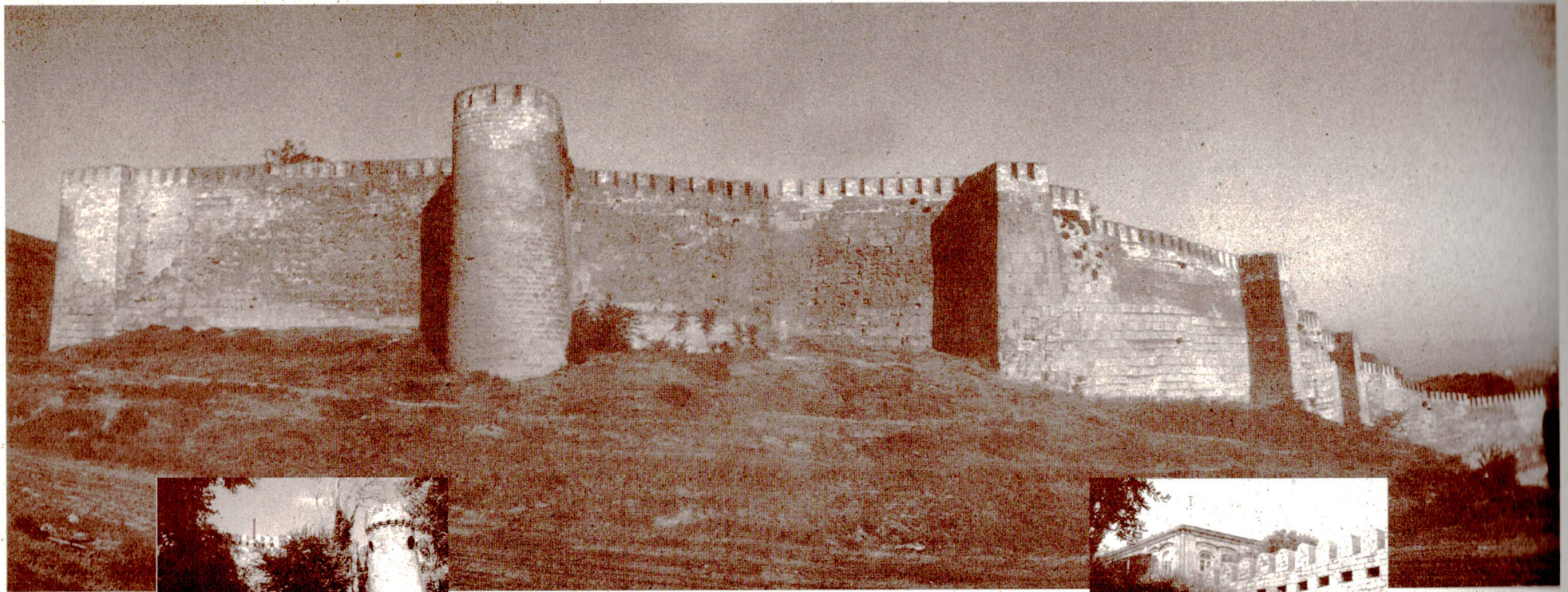
יתכן (ובלי ספק!), שבדורות עברו היו זחיו בקרב קיבוץ יהודי זה אנשי מעש ומחשבה ואולי אף השתתפו ולקחו חלק בדור המשנה, ורמז לכך: "נחום – המדי", הנזכר במשנה, שבת ב'. אך לדאבונו הרב אין לנו שום ידיעה מוסמכת ושום חוליה מקשרת. ולכן אמור: כל מה שידוע לנו כיום על קיבוץ יהודי זה, על יסוד תעודות ומסמכים, הוא מתחיל מתקופת פעולתו של האיש ר' יצחק בר יעקב המלמד.

ביום ד' כ"ב לחודש טבת שנת תר"ה לפ"ק (דהיינו לפני 116 שנה) התאספו טובי הקהילה של בני העיר דרבנד (שבדאגיסטאן) ובחרו בר' יצחק בר יעקב לדיין וכו'. ר' יצחק בר יעקב המלמד – הדיין שם לעצמו למטרה בין היתר לשפר את חייהם וביטחונם ודרכי התגוננותם של בני עדתו מול רוצחים, המסנים ושוודים בני שבטי הברברים שכניהם שהקיפום מסביב, ולשם כך גם הנהיג לויאליות לשלטונות הכיבוש – הרוסים. הכובשים מצדם העריכו את הדבר והעניקו ליהודים ילדי דאגיסטאן מעמד של בעלי זכויות אזרח מלאות ושוויון מוחלט. ויש לציין: אכן, מאז ועד למהפכת אוקטובר הקומוניסטית נהנו "היהודים ההרריים" מזכויות אזרח מלאות ולגביהם לא היה קיים "תחומי מושב" ולא "נורמוס" לבתי הספר בכל רחבי רוסיה.

בחודש מרס 1860, השלטונות מצאו לנכון להעניק גם לר' יצחק בר יעקב הדיין

התישבות היהודים בהרי הקווקז

העיר דרבנד. (שער השערים)

הננו מן המודיעים צערא דרבים, כי ביום י"א לחודש סיון הלזו עלה המות בחלוננו וגדע בחרון אף קרן תפארתנו, צבי עדיינו ופאר מדינתנו, כרוב ממשח הסוכך בגלילותנו, רבינו-המובהק צדיק מושל ביר"א מראנא יצחק במ' יעקב נבג"מ ראב"ד למדינות דאגיסטאן, אביו ורבו של רבנו הגדול שר התורה וזר החכמה והמדע גאון יעקב אשר אהב סלה להסתופף בצלו צל החכמה והיראה מוקף פים חומת תורתו הנודע בשמו הטוב הרב יעבי"ץ מדרבנד רב הכולל למדינתנו, אלקי אברהם בעודו רו – בן שמונים ושלוש שנים היה בנסעו למנוחת עולמים וככחו אז כחו עתה לתורה ולתעודה וממש עד רגעו האחרון לא פסק פומיה מגירסא הויות דאביי ורבא, וגם כאשר זקן יצחק והגיע לגבורות הוסיף אומץ וגבורה במלחמתה של תורה בהתמדה גדולה ממש שם לילות כימים לחזור כמה וכמה פעמים בש"ס עם כל נושאי כליו וזוה"ק והוא שרוי בתענית מבלי שום לב כלל לחור-לשתו, ותוקף אמונתו עמדה לו לילך לקראת המותה בנפש צהלה כהולך בחליל ותחז עינינו כבוד

(בעל התואר: "מלמד" ובלשונם: "אוצ'יתיל"), תואר "רב ראשי" ("גלאבניי רבין"), "מוללה" ו"שח" וכן להערכת שירותו הברוך – מדליה של כסף עם "לינטא" ע"ש "סטאנסלאב"

מתוך עיון במכתבים ובמסמכים אפשר לשער ולהניח, שהרב ר' יצחק עבד ופעל בעיקר בתוך בני עדתו ובסביבתו הקרובה ולא היו לו, כמעט, מגעים עם "עולם מחוץ לגבולות". ויתכן שתנאי התקופה וקשרי התחבורה בזמנים ההם, היו הגורמים העיקריים לכך, אם כי בין המסמכים נמצאת "תעודת הכרת-תודה", שניתנה לרב ר' יצחק בשנת 1848 ע"י "המכון להיסטוריה ועתיקות באו" דיסה" על הגשתו עזרה אפשרית לנוסע אברהם פירקוביץ בזמן מסעו כשליח המכון וכו'.³

ובשנת התרכ"ח (1869), ויהי כי זקן הרב ר' יצחק ותכהינה עיניו ולא עמד לו עוד כוחו לשאת בעול כהונתו ושירותו, פנה אל בני עדתו ואל השלטונות לשחררו מתפקידיו ולהעבירם לבנו יחידו, יעקב וכעבור תשע שנים, ביום י"א לחודש סיון התרל"ז, נאסף הרב ר' יצחק בר יעקב אל אבותיו וכל בני עדתו בגלילות דאגיסטאן אבלו עליו והספידוהו:

יעקב בן רבי יצחק

אה"ד. ונוסף על זה תהלוכותיו בהלכות דרך ארץ והנהלת הקהלות ואחדותם לאגודת השלום כחד מן קמאי דמסרי נפשיהן היה מפליא כל רואיו יוצא מגבול יכולת האנושי ממש: עד שגם ממשלתנו הרוממה יר"ה הכירה פעולותיו הטובות ותכבדהו באותות הכבוד לשאת ענק על גרון ובמכתבי תודות וידידות, כבוד גדול נעשה לו מכל עם המדינה מקצה איש לא נעדר לספוד ולהמר כהמר על בכור, ותהא זאת נחמתנו וזרח השמש-ובא השמש הוא אור פני בנו אהובו ויחידו רבינו הגדול שליט"א, ישלם ד' נחומים לו ולנו ולכל המתאבלים עליו אמן — אחיכם הכותבים בדמע, ראשי ומנהלי גלילות דאגיסטאן יע"א.

ואלה הדברים החרוטים על מצבתו

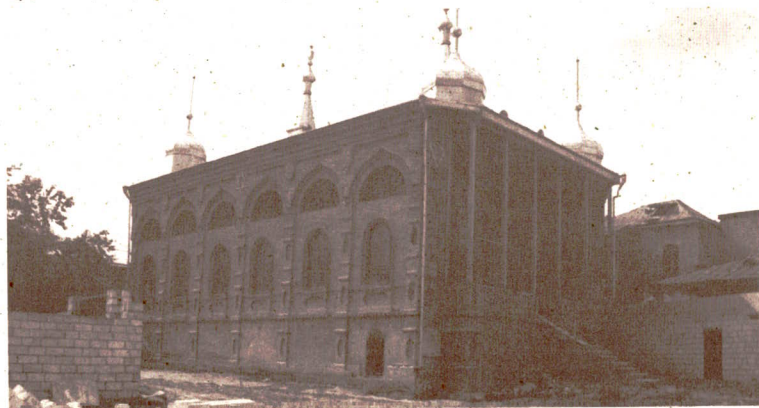
פה הגו ינוח • ותשב הרוח •
 יום נתלו מאורי אפודה •
 לעלות לראות לעבוד עבודה •
 לעמוד לשרת מנחה טהורה •
 נפש ציס"ע שר התורה •
 רבנו יצחק בר יעקב ז"ל ראב"ד
 בדרבנד ואגפיה י"א סיון התרל"ז
 לבריאה • נבטו"א עד קץ הימין
 ואמר כל העם אמן •
 ומשט כד האמן חרותים
 למרט הא
 קנ"ה נקבתה (פוט השק שגולר בה, תקנ"ה)
 חס"ד נבנתה (מכוס השנס שהיה בנוי פ"ב מנין חס"ד)
 לראות עקתה (פוט השנס שהלך לעולמו תולו)
 המזמימה משכמתו
 תבימה תורתו
 רמה אמונתו
 לבט ולעידתו
 אלף המנן
 לעד ינין •

העתק הכתובת על מצבת ר' יצחק בר יעקב שנעשה ע"י בנו יעקב

(המגיד שנת כ"א, נמסר ע"י זלמן פבזנר, בית הלבנון, תל-אביב).

ואלה הם הדברים החרוטים על מצבתו:

פה הגו ינוח. ותשב הרוח:
 יום נתלו מאורי אפודה:
 לעלות לראות לעבוד עבודה:
 לעמוד לשרת מנחה טהורה:
 נפש ציס"ע שר התורה:
 רבנו יצחק בר יעקב, ראב"ד
 בדרבנד ואגפיה י"א סיון התרל"ז
 לבריאה. נבטו"א עד קץ הימין
 ואמר כל העם אמן.

בית הכנסת בדרבנד

הרב ר' יצחק בר יעקב ז"ל העביר כמסופר לעיל בעודו בחיים, את כהונתו, בהסכמת בני עדתו והשלטונות, לבנו יחידו יעקב.

יעקב נולד לאביו הרב יצחק בר יעקב ולאמו, נעמה בת ר' ניסן, ממוחסי קולאקאת (אחד ממושבי-מגורי בני ישראל הקדומים ביותר בדאגיסטאן).

את ראשית ידיעותיו בלימודים דתיים-תורניים רכש יעקב הצעיר בבית מדרשו של אביו ז"ל. ובחדש אדר שנת ה'תרכ"ח נבחר ע"י וברצון כל בני העדה היהודית ובאישורם של השלטונות לכהונת הרבנות בעיר דרבנד ואגפיה והוא אך בן עשרים ושתיים שנה, בעת ההיא.

הרב הצעיר, מלא מרץ עלומים ותוסס, לא הסתפק בלימודי הקודש הנלמדים בין כתלי בית המדרש בלבד. הרגיש וחשב, כי תועלת בני עדתו ושל כהונתו ונסיבות הזמן והסביבה דורשים "חריגה מן המקובלות" ותובעים ממנו ידיעות יותר נרחבות ומעמיקות בדברי תורה שבכתב ובזו שבפ"י, והוא נתבע לרכישת שפת המדינה, הימצאות וידיעות על ההווי שמחוץ לתחומי בני עדתו.

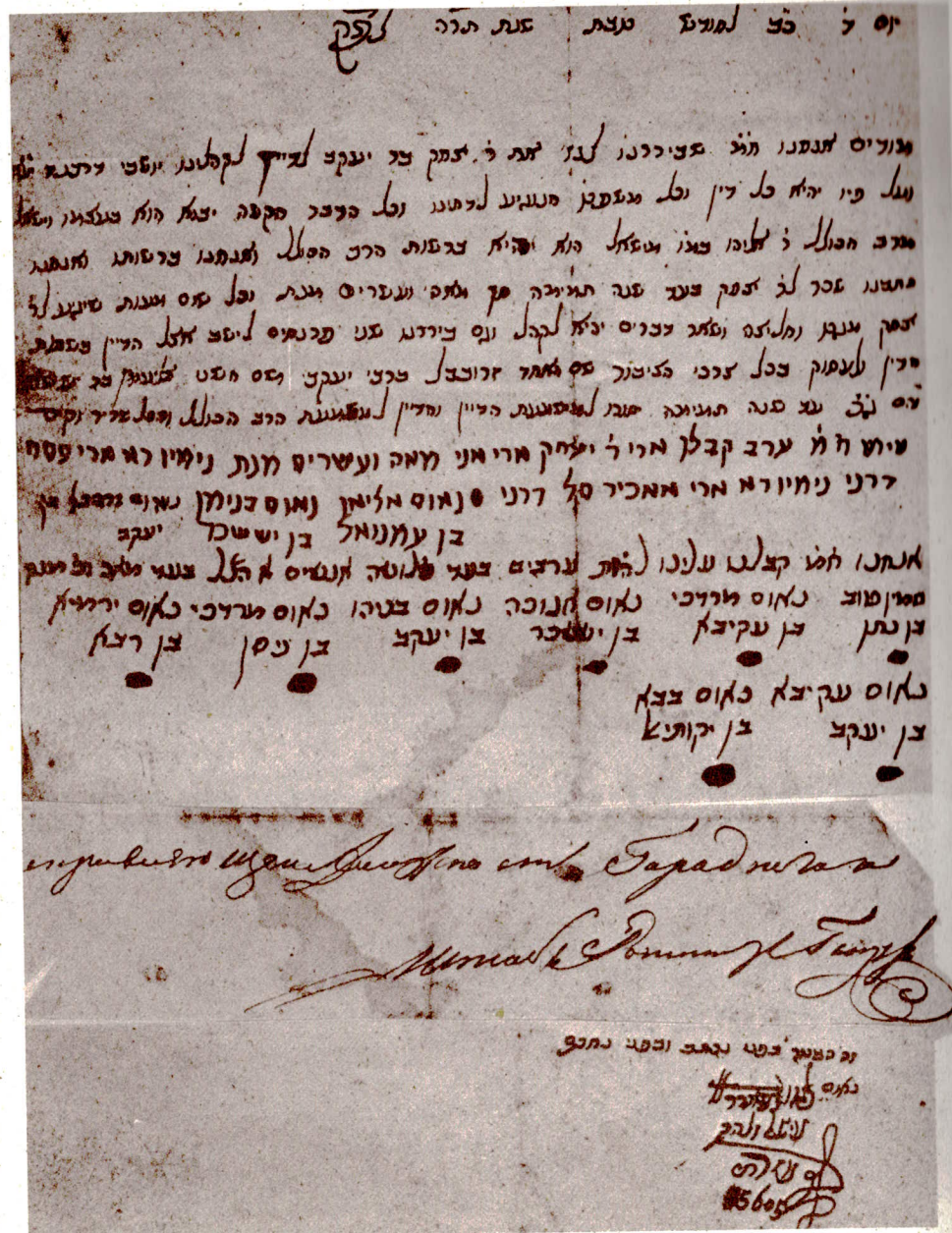
באין בתי אולפן חילוניים, בימים ההם, בערי דאגיסטאן, השתלם הרב הצעיר בשפת המדינה, בכוחות העצמיים, בעזרת ספרים, פתח אשנב אל מחוץ לתחום האופק, בא במגע עם כתבי-עת ואישי תורה ותעודה, מדע ומחקר שבעריה הראשיות של רוסיה. רכש מהלכים בין אישי השלטונות ואהדתם, ואף השתתף השתתפות פעילה בכמה מוסדות. כללים ובעיצוב פני כמה עניינים בעיר ובמחוז, נבחר לחבר פעיל במכון הממלכתי להיסטוריה ועתיקות. הטיף לאחוזה ולשכנות נאותה בין העדה היהודית ובין זו המוסלמית השכנה. ובמות המושדאיד (הקדי) הגדול, השתתף בהלווייתו ואף פירסם אגרת תנחומין לבני עדת הנפטר:

מכתב תנחומים על מות המושדאיד ש"ך ממד חסאן ממאקאני, יום כ"ח אדר תרס"ה:

"אל עדת המושלמנים האזרחים בדרבנד מעדת היהודים תושבי עיר דרבנד

אחינו הגדולים הנכבדים והיקרים בעיני אלקים ואדם. מה מאוד רעדו לבותינו ורחפו עצמותינו בשמענו שמועה המחדדת אל הלקח לנועם, העליון האדם הגדול המושדאיד ש"ך ממד חסאן ממאקאני. אכן, גזרת בורא עולם היא מיום בראו אדם לתת חיק וזמן גם לנביאים, גם לקדושים לחיותם פה עלי האדמות. ואחרי מלאות תפקידם ומלאותם מלאכת הקודש פה בעולם התחתון העובר יידרשו לשוב לעולם הנצחי לנוח במנוחת קודש ולהתעדן בזיו נועם העליון ברוך הוא. ויפיעו זהר אורם ביתר שאת. ויתר עוז. כאשר מרגלית יקרה תציץ נהרה ביותר שאת בהיותה משובצת בטבעת על יד המלך מאשר מנוחת בבית אחד העם..."

ואחד ממעשי ידיו הרבים היה, המפעל הכביר ורב ערך וחשיבות, זה שיסד וכוון בית-מדרש לרבנים ומורים, הבית שהוציא מתוכו, במשך קרוב לארבעים שנה, למעלה מארבע מאות מורים שו"בים ומורה-הוראה, אשר כל עיר וכל כפר, המרוחק ביותר, זכה שימצא בקרבו מנהיג ומדריך רוחני. ...

כתב מנוי לר' יצחק בן רבי יעקב לדיין בקהילת דרבנד כ"ה בטבת תר"ח (1845)

ואולם: שתי מטרות עיקריות, היקרות מכל יקר, היו לו להרב ר' יעקב, ואשר להשיגן, לבצען ולהגשימן הקדיש את רובירובם של ימי-חייו והן: להתור ולחדור אל נבכי העבר ולחשוף שרשי מוצאו וקורות ימיו של שבט ישראלי קדום זה הקרוי "יהודים הרריים" במדינת דאגיסטאן, ולגאול את שירת פייטני ומשוררי ספרד, מימי הביניים, מעזובה ולהשיב לה תפארתה וזוהרה!

אכן, מגעיו האישיים עם רבי המדינה איפשרו לו, להרב ר' יעקב, לבצע באופן חפשי ויסודי, שאחר זולתו לא זכה לכך, את השגת מאוויי לבו אלו. ניתנו לו זכויות מיוחדות והרשאה ממשל-תית לערוך מסעות לימוד ומחקר, לחדור לכפרים ("אאולים") נדחים ומרוחקים ועל מרומי ההרים, ולפעמים אף בליווי מטעם רשויות המשטרה והצבא

ומסע דומה ניתן לו ע"י השלטונות לערוך גם בכל רחבי מדינת רוסיה בשנת 1903. ומפרי עבודתו במחקריו הגיש הרב ר' יעקב, ל"חברת מרבי השכלה" בפיטרבורג, מאמר בשם "ערי מדוי" וכן, מאוחר יותר (17 לספטמבר 1889), הגיש הרב ר' יעקב מאמר מקיף בלשון רוסית בשם "קראתקי איסטוריצ'יסקי" אוצ'ירק פאסיליני גורסקוק יברייב נא קאווקאזי", לומר: "סקירה היסטורית קצרה של התיישבות היהודים ההרריים בקווקז"

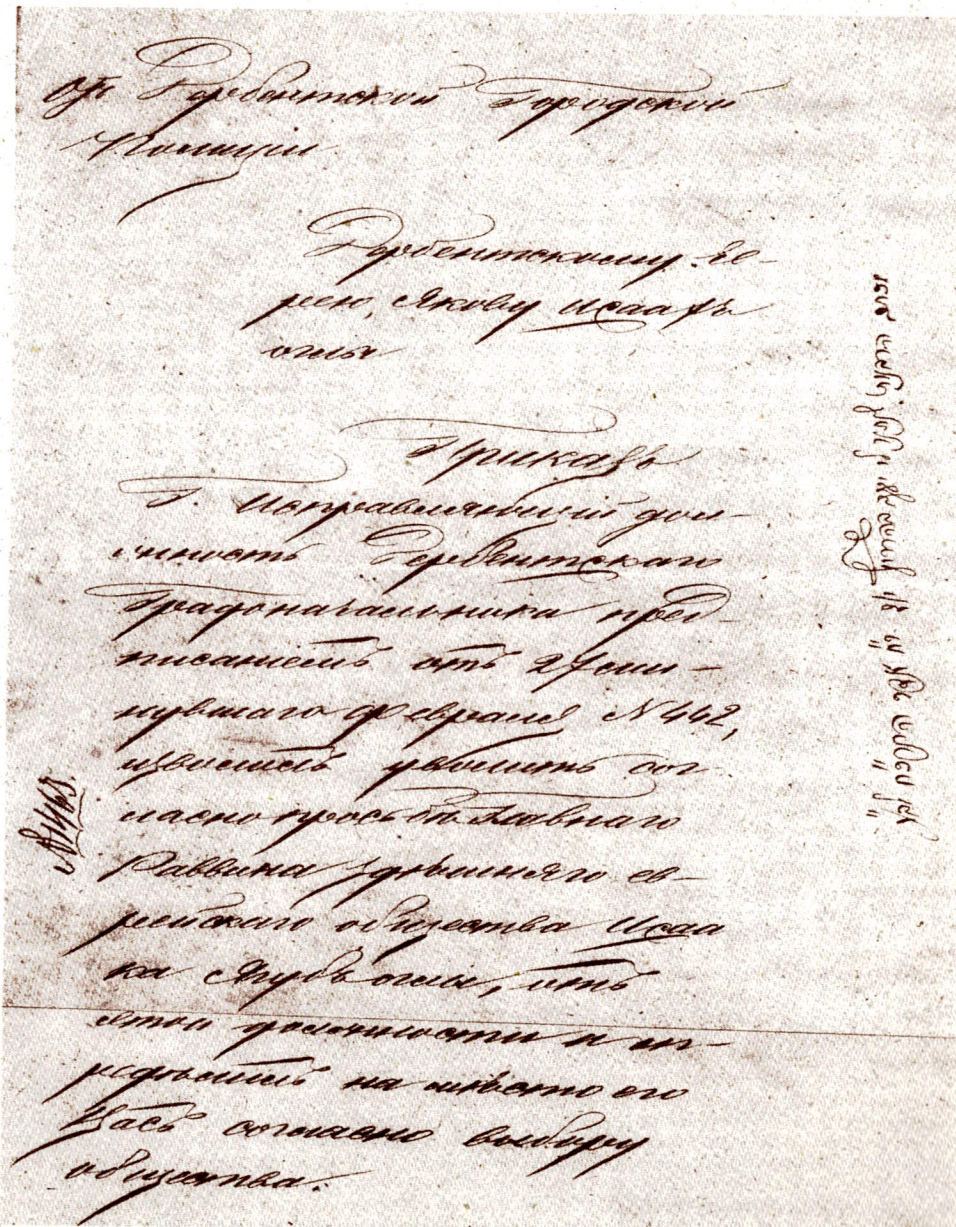
ובתמורה, כהוקרה והערכה לעבודתו קיבל הרב ר' יעקב, טבעת זהב משובצת יהלומים (שעודה שמורה עד היום).

ועוד שני מסעי לימוד ומחקר ערך, הרב ר' יעקב בימי חייו, ואלו היו מחוץ לגבולות רוסיה: לארצות המזרח (טורקיה וכו') ולארץ-ישראל. פעם בשנת התרל"ו ובשנייה – בשנת התרמ"ז (עיין רשמי מסע, בדף ... , שהובאו גם ב"אוצר ליהודי ספרד" ספר ב', תשי"ט, ירושלים: "נסיעותיו של ר' יעקב יצחקי מדרבנד לירושלים" מאת יצחק בן-צבי).

הרב ר' יעקב כמו בימי נעוריו וצעירותו, כן גם בשנות חייו החמישים-הששים, לא עזבוהו מרצו וכוח התמדתו ורוחו הסוערת... הכיסופים שקננו בקרבו עוד ממסעו הראשון לארץ קדשו, הדריכוהו מנוחה, והגבירו מדי שנה את געגועיו לארץ אבות-אבותיו ואת מאוויי לבו לחונן עפרה, לקומם שממותיה והריסותיה...

ובשנת תרס"ז עמד והחליט לעקור ולהעביר את עולמו הרוחני וכן החמרי לארץ אבות ובתקווה בלב, שבעקבותיו יבואו בניו ורבים אחרים מבני עדתו, ובמטרה לכונן ולהקים מושב לעבודה ולשמירה! ואחרי שעשה את כל הסדורים המוקדמים וכן אחרי שהעביר, ברשות ובהסכמת בני עדתו והשלטונות, את כהונתו על תפקידיה, לידי תלמידו ובנו ר' מאיר,⁴ ארז הפציו, וביום רח' אייר שנת תרס"ז יצא את עיר מולדתו ושם פעמיו (יחד עם רעייתו ושני בניו הצעירים) אל הדרך העולה ציונה. ובדרכו זו, התעכב בעיר אודיסה וסיים את המו"מ אשר התחיל עוד בהיותו בעיר מולדתו עם ראשי המשד של "חובבי ציון" בדבר רכישת קרקע ליישב עליה חקלאים ועובדי אדמה מבני עדתו יוצאי דאגיסטאן.

ובשלישי לחג האורים, הוא גם החנוכה, שנת תרס"ח נוסד והוקם ישוב חקלאי חדש על שטח קרקע, שנרכש מעיריית (בלדיה) העיר רמלה, הנושא עליו את שמו של הרב ר' יעקב (באר-יעקב)

יעקב יצחקי מדרבנד
 יצא לארץ ישראל
 בשנת תרל"ו

הודעת המשטרה על מינויו של הרב יעקב בר יצחק לרבה של דרבנד.
 8 במארס 1868

וכן קיים בגופו ובמו ידיו את הפסוק: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" ... ובה בשנה — תרס"ח — אף זכה להוציא לאור בירושלים המחזורים "אהלי-יעקב" בשני כרכים: האחד לראש השנה והשני ליום הכפורים, עם באוריו לשירי ופיוטי משוררי ספרד.

רבות מחשבות בלב איש, נאמר...

מחשבות רבות ותכניות שונות היו לו להרב. רצונו העז היה להביא מרבית בני עדתו מדאגיסטאן להתנחל בארץ אבות. במעוף רוחו חזה ישובים עברים אף בעבר-הירדן, באשר חשב והאמין, שיוצאי דאגיסטאן יהיו מוכשרים ומתאימים להתקיים בשכנות ובקרבת הצירקסים היושבים בעבר-הירדן. ממחשבה למעשה. והוא פונה בעניין זה למשרד הארץ-ישראלי שהנהלתו הייתה נתונה בידי ד"ר רופין וד"ר טהון. ומשום-מה ובלי שום נימוק משכנע ומניח הדעת, לא קיבל הרב את העידוד הדרוש (עיי' בנדון המכתב מיום ב' בשבט תרע"ד דף ...).

ומן השמים נגזר ולא נסתייע: מחד תשובתו הדוחה של משרד הא"י ומאידך — מלחמת עולם (הראשונה) על מוראותיה שהתחוללה ובאה, שמה לאל את כל המשאלות והמאוויים. ושנות מלחמה אלו נתקו לחלוטין את הרב מכל מכריו ומיודעיו ואף מבני משפחתו בחו"ל ובארץ.

בודד וגלמוד (רעייתו נלקחה ממנו ביום ז' בסיון תרע"ז), מכונס עם עצמו ובתוך עצמו ונושא בדומיה כאבו וסבלו, נפגע אף הוא וחלה את חוליו וביום כ"ב בסיון שנת התרע"ז הפקיד את רוחו בידי יוצרו ומצא את מנוחתו על הר הזיתים...

עברו כשני חדשים, עד שעלה בידי להגיע לירושלים ולבוא אל בית הורו, המיותם והעזוב.

אהה, שוד ושבר! ידי זדים היו ופגעו בדירת המגורים, שנשארה הפקר. ורק דפים תלושים, מיותמים, מפוזרים בפינות חדרי הדירה, יוכלו אולי לספר...

שני אישים, בשני זמנים שונים, הפיחו בי רוח ועודדוני לקבץ ולכנס את שרידי העזבון אשר לאבי המנוח, הרב ר' יעקב ז"ל. האחד: בשלהי שנת 1928 קיבלתי מכתב קצר מח.נ. ביאליק בו הוא מבקשני להיפגש בקשר עזבונו של אבי ז"ל. אודה ולא אבוש: כמעט והוכיתי בתדהמה: מה לביאליק ולאחד פשוטי העם?! נתקיימו כמה פגישות. הוא אצלי במקום מגורי ואני אצלו בביתו בתל-אביב. ולפי בקשתו והדרכתו הכנתי כמה דברים הראויים, לפי דעתו לראות אור ב"רשומות", שהוא היה מנהלו ועורכו

ופה חוזר אני על דברי המשורר עצמו:

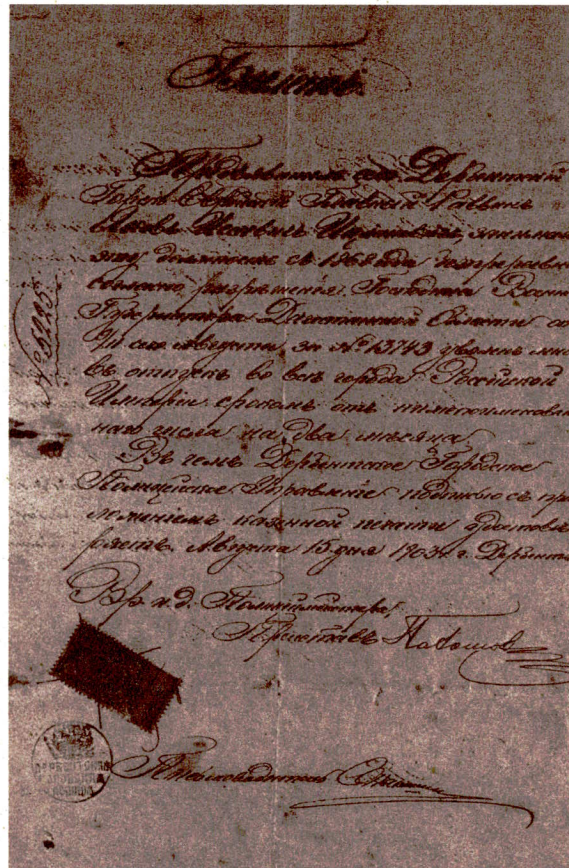
... "היה איש — וראו: איננו עוד...

קודם זמנו מת האיש הזה,

ושירת חייו באמצע נפסקה"...

ו"רשומות" כרך ז' לא זכה לצאת לאור לעולם...

בשלהי שנת תשי"ט, הצלחתי, אחרי כמה התרוצצויות לקבל בחזרה מידי "נאמן ביתו" (בית ביאליק) מעט מזער בלבד מהחומר שהפקדתי בידי וספרים יקרי ערך רב שהושאלו לו לביאליק

רשיון מסע לכל ערי רוסיה, דרבנד, 15 באוגוסט 1903

א י ש ר

המוכ"ז, הרב הראשי של היהודים ההרריים בדרבנד, הממלא תפקיד זה ברציפות מאז שנת 1868 — יעקב בר יצחק [!] יצחקוביץ' מקבל ממני חופש כדי לנסוע לכל ערי האימפריה הרוסית לתקופה של חודשים מהיום, בהתאם לרשות כבוד הגוברנטור של פלך דגסתן מיום 9 באוגוסט, מס' 13743.

מאושר בחתימה ובחותם הממלכתי על ידי הנהלת משטרת דרבנד.

דרבנד, 15 באוגוסט, שנת 1903
ממלא מקום זמני של מפקד המשטרה
הפריסטאב (—) חתימה
המזכיר (—) חתימה

הושגו ייבדל לחיים בריאים וארוכים, הוא מיודעי משכבר הימים, שבכל התמורות והחליפות שבונו לו, במרוצת הזמן, לא נפגם טעמו, יושרו ופשטותו, הוא האיש מר יצחק בן צבי.

באחד מימי חודש יוני 1950, כבדני מר יצחק בן צבי בביקורו-במעונו במקום מגורו. ומאז אותו יום לא פסק האיש לעודדני ולזרו אותי ללקט ולכנס את כל מה שנשאר וכל מה שניתן להשיג מעובון אבי המנוח, הרב ר' יעקב ז"ל.

ואודו ובאחד ממכתביו (מיום כ"ט ניסן תשי"ט-7 במאי 1959) אף כבדני ב... גערה אבהית: "והזכר, חובת הבן כלפי אביו ובייחוד כלפי אדם מצויין ויחיד במינו כמו אביך הרב יעקב יצחקי ז"ל להקים לו זכרון ע"י כינוס מכתביו וכתביו..."

והוא עצמו עשה את הצעד הראשון בהקדישו מאמר הערכה לדמותו של המנוח הרב ר' יעקב ז"ל "ניסיונותיו של ר' יעקב מדרבנד לירושלים", "אוצר יהודי ספרד" ספר ב', ירושלים 1959.

ולוא שני מקורות הברוכים הללו ששפעו מאורם עלי, ואלמלא המחשבה כי לא יהיה מי שיספר אף את המעט הזה, מי יודע אם הייתי מוצא עוז וכוח ללקט ולקבץ את הפזורים ולאגדם באולמה אחת כיום, באשר קטנתי מכדי שאהא ראוי לכך.

ותודתי וברכתי, ברכת אב, לכלתי רנה (לבית לוין מראשון לציון), שעזרה על ידי בהעתקת כמה וכמה כתבייד על מכונת כתיבה.

באר"יעקב, סיון תשכ"א

י. יצחקי

1. לשם התגוננות מפני התקפות פתע וכל צד ומתגנב.
2. מורדות ומתקופות שמלפני כיבוש דאגיסטאן ע"י הרוסים אין לנו כמעט שום מחקר מוסמך ומבוסס. ומאחרי הכיבוש, שטשארני, שהוא הנודע בהם (בנוסעים) הוא עצמו לקט אף פירוים בלבד מעל השולחן. באשר לא עמדו ברשותו המקורות וגישה יסודית אליהם. ולכן מן החובה לציין ולהדגיש כי רוב רובן של הידיעות של החוקרים הג"ל ודומיהם היגן בלתי מבוססות כל עיקר. ולמשל: התקנה (שנוהה גים אנו ליחסה לרגמ"ה) בשם "חרם דרבנו גרשום" - האוסר לשאת יותר מאישה אחת, מקובלת היא עליהם, על בני "היהודים ההר" רים", מומן הידוע לנו על מציאותם כנ"ל, חוץ ממקרים נדירים, באם האישה עקרה היא ולא היה לה ולד (במשך עשר שנים), ראשי האיש (בהסכמתה היא) לשאת אישה אחרת על פניה. ו"גאולת-דם" אינה נהוגה, בדרך כלל בין בני השבט עצמם. ואכן נהוגה היא בין היהודי לבין שכנו הנכרי. וזה מחויב המציאות המרה וכעין בלם לא להפקיר את דם היהודי.
3. בכמה אגרות ומאמרים (בקובץ זה) יוכל המעיין למצוא על חלק מתעלוליו-מעשיו של גוסע זה, שנתגלו במרוצת הזמן.
4. ואכן מרכזן אני ראשי ומציב ציון:

ויחי יעקב

אני יעקב בחננו נט יצחק ז"ל מדרבנד
קבלתי יום הולדת שלי מן אלהמור
שאהל יום עשק ל לאלול שנת
התרו לצע -

ודני נולד לי ל בטבת כד אדר א' תרכ"ה

וכמאיר בני נולד לי במזמט ט בטבת א'
לוח אדר הראשון שנה ז' אחר חלות
היום שנת תרכ"ז. ט"ט"א -

וחנה בני נולדה לי ליל ט"ק ז' אדר הש"ב
שנת תרל"ג. ט"ט"א -

בשנת ה'תש"א
י"ז שבט שנת תרל"ב. שנה ה' מן
מחלת הלילה - (לשנה) ט"ט"א -

ולאה בני נולדה לי

ודניאל בני נולד לי ליל א' בטבת א' תש"א
שנת תרל"ז (ש' חוה"מ סוכות) ט"ט"א -

יום שהלך אבות אבי מנוח כבד פ' יצחק ז"ל
לבת עולמו ל' בטבת י"א סיון תרל"ז. תש"ב -
שנת ה'תש"א חרותם על שבת

- פה הנו ינות . ותשב הרוח .
- יום נתלו מאורי אפורה .
- לשלות לראות לעבוד עבודה .
- לעמוד לשרת כנחת טהורה .
- נפש ציטע שר התורה .

רמנו יצחק בני יעקב ז"ל דאמר
כרדבנד ואנפיו י"א סיון תרל"ז
לבריאה . נבתי"א עדין הימין
ואמר כל העם אמין .
ומשני כד אהב חרותם

לפרט הא
קנתה נקנתה (פ"ס השק שנוגד כה, תקנ"ס)
חס"ד נבנתה (פ"ס השק שנה בני פ"כ מנן חס"ד)
להאות עלתה (פ"ס השק שהלך לעולמו הל"ו)
השמימה נשמתו
תמימה מורתו
רמה אמונתו
לבע ולעדתו
אלף המין
לער ינין .

יום שהלכה לבית עולמה מה שנת הזקנת נעברה
בית חסיד ל' ימין ז"ל מנחם קולאקאח . יוס ל'
בטבת ז' לחודש אדר הראשון תרל"ח לפ"ק . הכמ -
והיתה בת ע"ג שנה זיווג הראשון של אבא מני ז"ל -

ליל א' בטבת כה למנוח אב שנת תרכ"ב מתה עלי בתי
העלמה היקרה לאה נ"ע רוח ל' חשמה כגן ענן . ונקדה
אצל אחי נ"ע . ותי אומר לעולמו ל' הול יאמר לעולמו ל' .

עץ המשפחה שנכתב על יד הרב יעקב יצחקי. בן הזקונים יצחק עדיין לא מופיע בו.

כפ"י בניסן תשי"ט; 7 במאי 1959

יצחק בן-צבי
ירושלים

ירושלים 1 בניסן תשי"ט
24 במרץ 1956 Jerusalem

למר יצחק יצחקי שלום רב,

את סמכתך מיום 30 במרס 1959 קיבלתי בזמן, אולם מפני טרדות הזמן לא הספקתי לענות עד כה. אני זונח זאת באיחור, ואתך הסליחה. ראשית, אבקש למסור דרישת-שלום לרעייתך אסתר ואני מאחל לה רפואה שלמה.

ודאי שהיא זכורה לי מהימים הראשונים, הפעלית הסניח, היא ואתיה אליעזר הפלל, שסמכו לא קיבלתי ידיעות זה עידן ועדנשים. שמחתי לשמוע, שיש ברשותך כמה סמכתים מאביוך ויליך הובתך, חובת בן-צבי אביו וביחוד כשלי אדם מצוין ויחיד במינו כמו אביוך הרב יצחק יצחקי, למקים לו זכרון על ידי כינוס סמכתיו וכתביו, ולאחר מכן אפשר יהיה לדון ולהחליט אם יש יכולת להוציא דבריו במור קובץ מיוחד או בתוך אחד הקבצים שהסמכן שלי מעוניין בהם.

מה שנוגע למקום שמירתם הקבועה, זה יהיה תלוי בתוכנו אם התוכן הוא ספרותי, כגון סמכתים מסופרים ידועים כמו, למשל, לילינגלום, פרופסור הרבני, פרופסור חולינסון ועוד, או אליהם - כדאי יהיה, אחרי עריכת, טקסט לשיירה לאתר מוסד, בו נשמרים כל העדוונות הספרותיים, והיינו הארכיון של אגודת הסופרים בתל-אביב, אולם אם תעניינים הם מדעיים ומחקריים הנוגעים להיסטוריה היהודית הכללית או ליחודי קודם במיוחד - אזי מקום בטחון למחקר, כגון הסמכן שאני עומד בראשו.

2) אעבור בזה לזכרונותיו של יוסף בני-צבי ז"ל: אני מודה לך על התערות, ביוחד הפניין הנוגע ללשון הדיבור של היהודים ההרריים. כבואי לפרסם את הקטע הזה מזכרונותיו, אשתקס, כסובן, גם בהערותיך. אגב, האם קראת את המאמרים שלי על היהודים ההרריים ב"נדה" ישראל? - וגם המאמרים על היהודים הגרונזיים? אם יש לך הערות, אשמח לקבלם.

יצחק בן-צבי
ירושלים

2

3. סמכתך אתה מזכיר, שאביוך ז"ל נסע לרגל סקרילו למרחב ארצות החוקות: גם לסין וגם ליוון. האם נשארו בידיך רשימות מזה? ראולי יש פרטים מתמורת המתלכת בקרב הלונזינים על מוצאם מבני ישראל? זכרתי, שעוד בזמן לסודי בקוסטא, שפעתי מסיו של גלאל ביי קורקטאזוב על הקוסטיקים, שהוא אחד מהם, ושפתם היא גם טאטית כמו זו של היהודים, ומכאן ההשערה, שגם מוצאם של הקוסטיקים הוא מתיודים.

כן תודיעני מה ידוע לך על עדת היהודים ההרריים, שיסבו בקוסטא ושאר מקומות בתורכיה, ואם יש מהם מי שעלה ארצה בזמן האחרון? ואם יש בארץ ארגון של עולי קאוקז או של היהודים ההרריים או ארגון מיוחד, לפי ערי מוצאם, כמו יהודי דרבנד, כאקו וכיוצא.

ב ב ר כ ה

4/3/7
י. בן-צבי

לכבוד
מר יצחק יצחקי
באר-יעקב

יצחק היקר,

הנני לאשר ולהזכיר לך על מה שדברנו
אתמול בביתך, דהיינו:

א. מיד לאחר הפסקה תוציא את כל כתבי-היד של אביוך, ר"י יעקב ז"ל, ותסיין את הדברים. במיוחד אוכיר לך את התזכיר שהגיש המנוח בשעתו לממשלה הרוסית בענין יהודי דגיסטאן; את הקורספונדנציות שלו עם הוכני חוולסון וילג' ובמיוחד כל פרשת אבן רשף וזיופיו.

ב. תאסוף את כל כתביו במה שנוגע למחזוריים שלא נדפסו, ואז אוכל לבוא בדברים עם הוצאת מוסד הרב קוק על הדפסתם, אם הם מוכנים לדפוס.

ג. נדבר בינינו בנוגע לביקור ב"דביר" למען הפש את המלון התאטי.

חבל שלא לקחתי מידך את קונטרס הזכרונות של אביוך מנסיעותיו ברוסיה. רציתי לקבל אותו, על מנת להעתיק משם את הדברים החשובים ביותר.

וקבל שלום ממני ושלום לאסתר.

שלך
יצחק בן-צבי

ג. ב.
רצוף לזה פתק
שלקחתי כסעות עם הגפרורים.
כן אוכיר את הבסחתך לשלוח לי
מכתב או כתיי מקורי מאביוך ז"ל.

יצחק יצחקי: זכרונות מבית אבא

בעיר הולדתי ומגורי, העיר דרבנד (רח' באראטינסקאיא 45) היה לנו בית מגורים רחב ידיים ונצמדו חצר חקלאית גדולה: סוסים, כלי עבודה חקלאיים, בהמות ("גאמיש") חולבות ומרתף לחמשיית יין מיבול כרמי הגפן שלנו.

לאבי היה חדר עבודה משלו, ובו שלושה ארונות עץ מלאים בספרים, שולחן גדול עשוי עץ ונוח וצמוד לו שולחן עם מערכת כלי כתיבה: קסת, מספר קלמוסים עשויים נוצת-אווז וקנה סוף, ועלוחית מלאה בחול לבן דק; והלאה, בפינה, עוד שולחן קטן ועליו "ספירטובקא" – מבער כהל-נוט ותינון, ובסמוך לכתל, שבתוכו היה בנוי תנור המוסק בגזרי עץ, דרגש למנוחה קלה.

ובסמוך לחדר זה היה אולם הישיבות וכינוסים שהכיל שלחן מלבני ארוך וכארבעים מקומות ישיבה, ומעברו השני של חדר עבודתו של אבי, היה חדרי שלי. רוב השעות של ימות השבוע של אבי היו מוקדשות ונתונות להוראה בבית המדרש להכשרת רבנים ומורים, שהוקם עוד ע"י סבי הרב ר' יצחק, וכן באולם הישיבות, כראב"ד, בימי ממונות, נישואין, גטין וכו', ובעניינים הקשורים בחוקי מעמדו ותפקידו עם השלטונות. במגע עם השלטונות היה לאבי מזכיר מיוחד, פקיד ממשלתי בדימוס, בגיל כ-65, מבני עדה הארמנית, איש עם ארשת של רצינות; ואף כי היה בדימוס, בכל זאת המשיך לשאת על גופו את בגד השרד שלו: "מונדר" בצבע כחול-כהה עם כתוריו הנוצצים...

ובלילות, עם אשמרת השלישית, היה קם, מעלה אור ב"למפה", מנורת הנפט, שעמדה על שולחן עבודתו, וכליכולו נתון עד עלות השחר בלימוד תורה, עיון בספרים או בכתיבה.

והנה ראשו רכון משך שעה ארוכה וידו מעבירה על דפי נייר ב"כתב-פנינים" שלו את הגיוני לבו ופרי רוחו...

או גמרא פתוחה ופרושה לפניו וגופו מתנענע אט...

המראות חרותים. ואני עודני רואה בבהירות ושומע באזני הכרויה את צליל קולו המתנגן חרישי בדממת הליל: תנו רבנן...

ינון שמו זכרו יהא ברוך.

יצחק יצחקי

באר"יעקב, סיון תשל"ז, כ"ח למדינת ישראל

קבר ר' יעקב בן רבי יצחק בר יעקב בהר הצופים בירושלים

אזכרה ליד קברו של הרב יעקב יצחקי בהר הצופים בירושלים ביום השנה לפטירתו

דברי מבוא – יצחק יצחקי

בין האגרות והתעודות ששרדו מארכיונו הגדול של אבי המנוח, הרב ר' יעקב יצחקי ז"ל, ואשר הופקדו (1974, סימול P/119) בארכיון המרכז לתולדות העם היהודי, ירושלים, נמצאו בכתב-ידו של המנוח, גם שתי מחברות: "אוצר המילים של השפה הטאטית-יהודית" המדוברת בפי היהודים ההרריים בקווקז.

אוצר המילים הטאטית-יהודית הנתון בזה, חובר ונכתב ע"י הרב יעקב יצחקי ז"ל עוד בשנות השבעים של המאה התשע-עשרה וכנראה, מתוך חילופי אגרות, לפי בקשתם של חוקרים בני דורו ובעיקר – הפרופ" א.א. הרכבי.

סברות שונות ומשונות נאמרו ונכתבו על זהותם של בני העדה "היהודים ההרריים" ועל השפה המדוברת שלהם, ה"שפה הטאטית". ואולם כל היסטוריה מוסמכת כתובה על קורות העדה הזאת ועל שפתה לא נמצאה עדיין.

ודעה הקרובה ביותר לאמת ההיסטורית היא: בערי מדי הקדומות, שמקומן הגיאוגרפי בין רכס גרוס והרי אלבורס והגובלות מצפון-מערב לקווקז, ושעוד לפני שכורש מלך פרס הכניע וכבש את חבל ארץ זה (530 לפני מ"ג, בקירוב), ישב בהן, בערי מדי אלה, עם בשם "טאט" בעל תרבות ושפה מיוחדת משלו.

וברי שתוך מגע, במשך דורות, קלטה שפה הטאטית מילים ושברי-מילים משפת שכניהם – ומאוחר יותר מכובשיהם – הפרסים-אירנים.

ואל ערי מדי אלה הגלה שלמנאסר מלך אשור (725 בערך לפני מ"ג, לפי המשתמע מקביע-תו של אולברייט) רבים מבני ישראל (מ"ב, י"ז, א-ו).

והיהודים, בני הגולה, אשר שפתי-אמם הייתה אמנם עברית קלטה אף היא, במשך דורות, מילים משפת עם הארץ, הטאטית המדוברת. (ובסוגרים אוסיף: עוד בימינו אלה מתהלכים בערי דאגיסטאן-דרבנד וכו' – בודדים משרידי השבט הקדום "גוקלן" של העם הטאטי, אשר נשתמרו אצלם הרבה מילים טאטיות שאין להן דמיון או קירבה כל שהיא אל ניבים פרסיים-אירניים או לשפה הקומיקית)...

ויש לנו לזכור את הכתוב: "... ויגל את ישראל אשורה ויושב אותם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי", כלומר ששבטי בני ישראל אשר הגלה שלמנאסר, פוזרו בארצות שונות ובין עמים שונים. חלקם בערי מדי וחלקם בפלח שמצפון-מערב לארם-נהרים ובחבור בסביבת פרת, וכו'.

אם כי אפשר להגיד בוודאות מוחלטת שלבני גולת ערי מדי הייתה תקופה של כמה מאות (כ־400) שנים של חיי שלווה, שיגשוג חמרי ותרבותי ואף זכו לעמדה עצמאית ומדינית משלהם, אבל זאת הייתה כאמור רק תקופה במשך כל ימי גלותם מאז למעלה משבע מאות שנה לפני מ"ג.

אוצר המילים

של

שפה הטאטית-יהודית

המדוברת בפי היהודים ההרריים

בקווקז

מאת

הרב ר' יעקב בהרר"ץ יצחקי ז"ל

רבה הראשי של דאגיסטאן

נר נשמה

לרעייתי אסתר ז"ל

אשר תמכה בידי לשמור

במשך עשרות שנים

על אוסף האגרות והתעודות

ש"אוצר המילים" הזה – אחד מהם

יצחק יצחקי

באר"יעקב

...ימים... שנים

למדינת ישראל

לזכר אחי מאיר אשר נגזר מארץ חיים על אדמת הסובייטים בתתי בזה את פרי עטו היחיד ששרד:
יצחק יצחקי

Мееръ Яковлевичъ

ИЦХАКОВИЧЪ.

Гор. Дербентъ,
даг. овл.

Адресъ для телеграмм: Дербентъ, Мееру Ицхаковичу

עצמאית

ימי נצחוני,	לאחי יצחק,
לאוונ הווי,	אלך נהרוק,
נגז לנרני,	רפ מרחקי,
הבא ווקלי,	כלתה נפלי.
עצו לעצני,	יגמי, אחי!
אסנו יזני,	האר ליחוי,
לצנו לנדני,	אפס כחי
כל שבראלי,	להקיע רחלי.
ירכנני הם הורני,	קחי אלך אבקלה,
והיום טפי,	הבוצרו אדולה,
והכתי לפי,	אכן הראלה
וקדנה שלי,	הציר קדלי.
קצתי קמלי,	יביא אגור,
כר רב גכאופי,	כעין חגור,
והפלתה ה-אכי,	וניצטם זגור,
היא התאונלי,	בדור חקלי.
יצחקי יצחקי	א' אייר התלסט, דרקוב, יצחקי

הרב מאיר יצחקי שהתמנה לרב הראשי של הקהילה תחת אביו הרב יעקב יצחקי
שעלה לארץ ישראל. 1907

שיר של מאיר יצחקי אל אחיו יצחק. דרבנד, א' באייר תרס"ט (1909)

יעקב בוררץ מרבני
איש סודי
Meer Yizhakovich

יצחק יצחקי: זכרונות

ובשנה היא – תרס"ז – זכה להיות ממייסדי מושבה חקלאית על אדמת אבות הנקראת על שמו – באר יעקב. ובשנים תרס"ח-תר"ע הובא לדפוס וראה אור חלק מפרי עבודתו רבתי השנים. המחזורים "אהלי יעקב" לרה"ש ויוה"כ, האוצרים את מיטב הפיוט של פייטני ימי הביניים. וכן הוריח לנו עוד כמה וכמה מכתבי ידו, על מועדי ישראל, ספר תהלים וכו', אשר הנסיבות ותנאי הזמן מנעו ממנו את האפשרות לסיים את עריכתם הסופית ולהביאם לדפוס.

יצחק יצחקי ובנו ארנון עולים לקברו של הרב יעקב יצחקי שבהר הזיתים בירושלים

אבי, הרב יעקב, מחבר "אוצר המילים הטאטית-יהודית", נולד לאביו רבי יצחק, בעיר דרבנד פלך דאגיסטאן שבקווקז, בשנת תר"ו (1846), והובא למנוחות על הר הזיתים בירושלים ביום כ"א בסיון תרע"ז.

את רוב תורתו בלימודי הקודש והיהדות רכש בבית מדרשו של אביו, הרב יצחק, רבם ומנהיגם הרוחני של יהודי דאגיסטאן, בעיר הולדתו.

בגיל צעיר נבחר ע"י בני הקהילה לרבם ומנהיגם תחת אביו, הרב יצחק, שהגיע לזקנה מופלגת. ובשנת תרכ"ח (1868) הוכתר והוסמך ע"י השלטונות הרוסים לרב הראשי (גלאבני רבין) של העיר דרבנד ואגפיה.

ואולם ביועו ובהיותו משוכנע כי בנסיבות הקיימות, ובכדי שיוכל להיות לפה ולמליץ לבני עדתו בפני השלטונות, לא די בכך בלבד, בלי רכישת ידיעות כלליות ואת שפת המדינה – השתלם גם בלשון הרוסית.

את מיטב שנותיו הקדיש לשני יעדים עיקריים שהציב לעצמו במיוחד:

א. לחשוף ממעמקי הנשיה את מקורם וצור מחצבתם של בני עדתו, שהוא אחד מהם.

מרצו ותשוקתו, מעמדו והאדהה שרחשו השלטונות המקומיים והמרכזיים לאישיותו ומנהיגותו ולפעליו הציבוריים-כלליים, איפשרו לו וסייעו בידו לערוך מסעות (רכוב על גבי בהמות בשבילי ההרים התלולים) אל כפרים נדחים ואל משכנות שוכני ה"אאולים" שכוחי אלוה ואדם ואשר במשך דורות רבים לא דרכה בהם כף רגל זר – לחקור ולדרוש ולשמוע מפייהם על אורחות חיים, על מסורות ומנהגים שבידם ועל אלה שקיבלו מאבות אבותיהם...

בשנת 1889 הגיש למיניסטרוני הפנים הרוסי "סקירה היסטורית קצרה על התיישבות היהודים ההרריים בקווקז", שתוכנה פורסם ב"המליץ", בשנת 1894, גיליון 231.

ב. לקבץ פזורי פיוטי בני גולת ספרד. וכדבריו במבוא למחזורי רה"ש ויוה"כ "אהלי יעקב": "... עגמה נפשי בראותי פיוטי קדמונינו חכמי ספרד נ"ע מונחים בקרן זוית..."

שלוש פעמים, בימי חייו, ערך הרב יעקב, מסע אל ארץ הקודש: 1) בשנת תרל"ז (2) בשנת תרמ"ז (3) ובשלישית בשנת תרס"ז (1907) שבא לשבת בה ישיבת קבע. ובכל מסעיו אלה עבר דרך ערי טורקיה, סוריה וא"י גופה לחפש "מטמונים" בדפוס ובכתבי יד מפרי רוחם של פייטני ומשוררי בני גלות ספרד.

קבוצת חברים סוציאליסטים הראשונים במושבה באר - יעקב -
 יוצאי הגלוצינות: הררי קווקז, שרי רוסייה, פולין, רוסניה, בולגריה, ארבעטניה, פרס,, (התצלום חרסי"ט)

1 - - מרדכי פדובר, חיים פרידה, - - , משה קרנדל, יצחק לייבסרוב, ברוך זלוצינקו-זמבי, גבריאל אביוב, גר אביוב, רפאל אביוב,
 בה-שבע כהן ר', אביוב, אהרן אביוב.

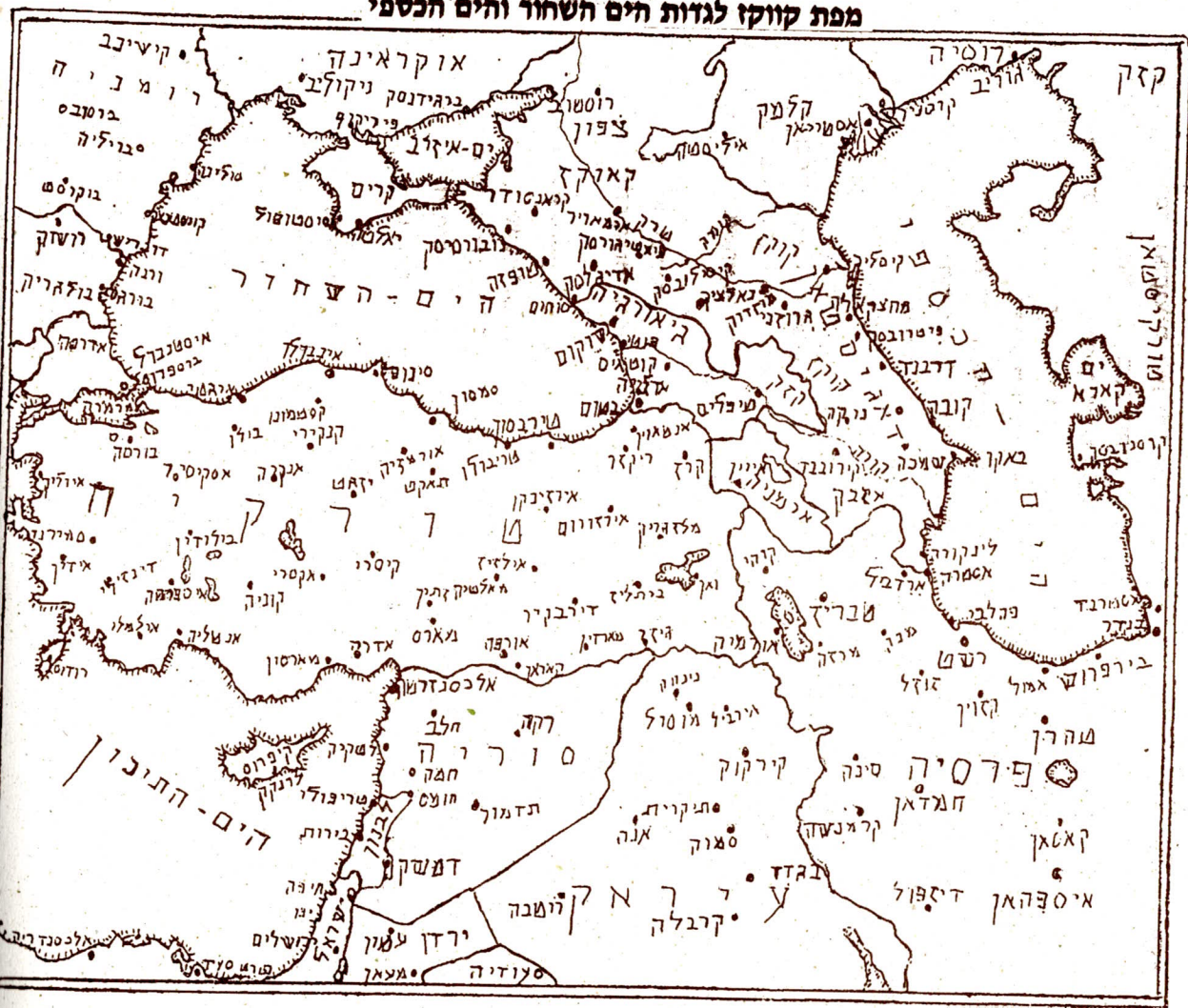
2 יוסף בן-פסי, יחזקאל בן-יעקב, זאב-ולדימיר-בניס, מיכאל בן-סנח, סנח אביוב, אורה כהן סנח, נחום זבילוק, מרדכי כהנסקי, יוסף זוסמן, - - זוסמן,
 יצחק זוסמן, יהודית אביוב.

3 טובה כהנסקי, שפורה אביוב, ערנה כהנסקי, - - , יונה-ינפה-זוסמן, ערנה זוסמן, אסף (חובב אבנים), - - ,

4 ישראל זייגער, - - , מיי זייגער, רחל רפופורט-זמבי, סנחיה-שרה זבילוק, אנוסה לזברסקי-לייבסרוב.

המתיישבים הראשונים במושבה - 1907

מפת קווקז לגדות הים השחור והים הכספי

סקירה היסטורית קצרה על יהודים הרריים
בקווקז בעיר דרבנט

נכתב ע"י הרב יעקב יצחקי
אני הקטן יעקב בהררי"ץ זצ"ל י. יצחקי.
לפנים חוב"ק דרבנד וגלילותיה ועתה תושב ירושלים עיה"ק תובב"א

על-פי מסורת של יהודים הרריים המתגוררים בהרי קווקז, הם צאצאים של עשרת שבטי ישראל, אשר נסרדו מממלכת יהודה בתקופת ירבעם, בנו של מלך שלמה (ראה מלכים א', יא), ונפלו בשבי מלך אשור 134 שנים לפני חורבן הבית הראשון (מתאים לשנת 492 לפני הספירה). החל בתקופה קדומה זו הם התגוררו בהרי קווקז באופן קבוע במשך מאות שנים ואף פעם לא נטשו חוץ זה, זאת אומרת שאבות אבותיהם לא חזרו לפלסטינה גם לאחר שכורש, מלך פרס ששלט ביהודים (שבטי יהודה ובנימין) אישר להם לשוב לפלסטינה בתקופת ממלכת בבל וגם לאחר שנבוכדנצר, מלך בבל, ציווה על היהודים לאכלס את פלסטינה ולבנות שוב בית המקדש בירושלים (שורא, א).

לאחר עיון דברי הימים ניתן למצוא בהם הוכחות, שמועברות על-ידי היהודים הנ"ל (מדור-לדור), על כך שהם נכבשו על-ידי מלך אשור והתיישבו מאז בהרי קווקז.

בתולדות חיי הרוח בספר מלכים ב' (יז, ו) נמצא פסוק עם טקסט כדלקמן: "בשנת התשיעית לחושע לכד מלך אשור את שומרון (עיר בירת מלכי ישראל) ויגל את ישראל אשורה וישב אותם בחלה ובחבור נהר גוזן וערי מדי". נוסחה זו חוזרת על עצמה באותן תולדות מלכים ב', יח, יא. הביטוי "ערי מדי" מסמל ערים אשר נמצאות בדרום-מערב הים הכספי, כך גם חשבו מחברים של ספרי היסטוריה העתיקים.

ניתן לקרוא על אישיבתם של היהודים הנ"ל לפלסטינה גם בתקופת הבית השני בספר "משנה" (מסכת סנהדרין, י), אשר מחובר במאה השלישית (מסכת סנהדרין, פרק י). בספר זה המלומדים רבי עקיבא ורבי אלעזר (אשר חי במאה הראשון אחרי הספירה) מביעים את זעמם וחוסר שביעותם מכך שעשרת שבטי ישראל לא חזרו לפלסטינה. לפיכך, קיומה של קהילת היהודים ההרריים בהרי קווקז מימי קדם מהווה עובדה שאינה שנויה במחלוקת ואינה מוטלת בספק.

לאחר שהצגנו את היהודים ההרריים כתושבים הקדומים ביותר בהרי קווקז, נותר להוכיח דבר נוסף: האם היהודים הנ"ל התגוררו בקווקז במשך כל תקופה זו באופן קבוע?

ב"משנה" ישנו אזכור על רבנים מלומדים רבים, בכמה מקומות (מסכת שבת ב', זיר ה') מופיע שמו של מלומד אחד "נחום המדי", שפירושו "תושב מדי", אשר חי במאה הראשונה. עובדה זו בלבד מספיקה כעדות לקיומם של יהודים בהרי קווקז מתקופות קדומות אלה – במאה הראשונה, ולכך שמספרם היה רב מאוד, משום שמקרבם יצא איש כה מפורסם בחוכמתו שזכה בתואר השופט הגדול של הסנהדרין הירושלמי.

חוץ מעובדה מכריעה זו ישנן עוד עובדות דומות נוספות: בתלמוד (מסכת סנהדרין, יא, ב') נאמר: "רבי גמליאל (שהיה נשיא הסנהדרין במאה הראשונה) צווה ליוחנן, מזכירו, לכתוב מכתב בנושא דת ואמר כך: כתוב לאחינו בבבל, לאחינו במדי, וגם לאחינו משבטי ישראל אחרים. היחס הייחודי של הנשיא רבי גמליאל ירושלמי לגבי מדי מצביע בבירור על קיומם של יהודים בקווקז במאה הראשונה, על היותם מפורסמים באותה מידה כמו יהודי בבל, וגם על גודל הקהילה שלהם, משום שהנשיא מצא לנכון להתייחס עליהם באופן מיוחד. (בנוסף לזה בתלמוד ירושלמי (מסכת

"משלי", ד) ניתן למצוא את שמו של מלומד "רבי שמעון ספרא דרבנט (Safra da-Tarbent Rabbi Shim'un) שפירושו "סופר טרבנטי" (דרבנטי). למרות שלא ניתן להגדיר במדויק את תקופת חייו של רבי שמעון, בכל זאת ידוע כי תלמוד ירושלמי חובר במאה השנייה לאחר הספירה, וזאת הוכחה לעובדה שרבי שמעון חי באותה התקופה הקדומה).

בנוסף לכך לאחר עיון וניתוח של מילים זרות רבות בתלמוד, אשר נלקחו משפות אחרות, שהשתמשו בהם בעת הצורך בתקופה הקדומה, הגעתי למסקנה שחלק מהמילים הזרות הנ"ל נקלטו בתלמוד ישירות משפה טאטית (שפה טאטית היא שפת אוכלוסיה מקומית, אשר בשימוש רק אצל יהודים הרריים בדאגיסטאן (Degestan) ובחלק מכפרי לזגינים-מוסלמים גם מאזור דאגיסטאן; שפה זו עברה בזמנו עיבוד ספרותי מעולה). זיהיתי היטב את המלים האלה בתלמוד והן משקפות את המציאות. לאחר זיהוי מילים משפה טאטית, לקחתי כ־25 מהן בתור דוגמא ופרסמתי אותם בעיתון יהודי "המגיד" (שנת 1869, מס' 34, 35, ו־36)? זאת אומרת שיהודים חיו בקווקז גם בזמן של כתיבת התלמוד (כ־450 שנה לאחר ספירה) וחכמים יהודיים מקווקז נטלו חלק בכתיבת התלמוד.

אני שולט באופן חופשי בשפה טאטית, שהיא שפת אמי, לכן התעניינתי בגלגל היסטורי של אחד השמות. סופרים יהודיים של עבר, אשר חיברו היסטוריה של כוזרים, הזכירו בה שמו של רב מלומד שבתקופתו מלך כוזרים בשם בולא או בולאן התגייר יחד עם עמו (וזה קרה בשנת 740 לאחר הספירה). שמו של הרב היה "יצחק הסנגרי", שפירושו "ממקום בשם סנגר". אולם, משום שבין שמות היישובים היהודיים לא היה שם "סנגרי" אין ספק שמקורה של המלה "הסנגרי" הוא השפה הטאטית, שבה מילה "סנגר" פירושו "טירה" לכן החלטתי שמילה זו מתייחסת לטירת דרבנט, אשר בזמן הזה הייתה עיר גדולה ומפורסמת, ששכניה הקרובים ביותר היו הכוזרים. בנוסף לכך, נתקלתי בשם "דרבנט" גם אצל היסטוריונים ערבים, שכתבו ספר "דרבנט-נמה" (Derbent-nameh) בו מסופר על העיר ששמה בשפה הערבית "באב אל באב" ופירושו "שער השערים", וגם שם של העיר נזכר במכתבו של יוסף מלך הכוזרים לרב חסדאי (Hesdoi) (שנת 960). מזה נובעת המסקנה שגם באותה התקופה יהודים הרריים התגוררו בקווקז.

תיאור יהודי אסיה ניתן למצוא גם בספרים של מגלי ארצות יהודים אשר התפרסמו בעולם בזכות מסעותיהם. למשל, אלדיד הדני (Ildid Gadani), אשר חי במאה האחת-עשרה, נזכר בספרו (שנת 1516) על יהודי מדי ומהלל את חוכמתם. שני מגלי ארצות מפורסמים נוספים מהמאה השתיים-עשרה, רבי פפכיה (Papakhia) ורבי בנימין טודילו (Tudilo) שערכו מסעות במזרח, מזכירים אף הם את יהודי מדי רבי טודילו מכנה את רבי דניאל אבן חסדאי (Daniel Ebn Hesdoi) ראש קהילת יהודי בגדד. כמו כן על-פי דבריו של רבי טודילו רבי חסדאי שלט בכל היהודים בכליפות וגם היהודים שגרו באזורי ארארט (קורדיסטאן) ואלאן ועד חומות איתנים של דרבנט שנסודו על שפת הים הכספי.

בזמנו מר טשרני, במסעותיו בקווקז פירסם בעיתון "המגיד" (1868, מס' 9) את מאמרו על קיומם של יהודים במאה השתיים-עשרה בעיר דרבנט, ומאמרו התבסס על ספרו של מגלה ארצות גרמני שחי אף הוא במאה השתיים-עשרה.

בשנת 840 אדם בשם ג. פירקוביץ במסעותיו בקווקז קנה כתב עת עתיק בבית כנסת בכפר מדג'אליס (Madzhalis), שהיום שייך למחוז קייטגיטאבאסאראן (kaitago-Tabasaran) של דאגיסטאן. כתב עת זה נכתב בשנת 1513 על כסף ביישוב טאגבאסאר (Tagbasar) (ששמו אחר – אבאיטבא, ראה להלן). הכלף מוכיח שגם בתקופה זו במדג'אליס ובאבאיטבא היו יישובים של היהודים.

בנוסף לכך יישובים יהודיים היו קיימים גם במקומות רבים אחרים בקווקז, למשל:

1. כפר קולקט (kulkat) ליד עיר קובה (kuba), היום מחוז של עיר באקו יהודים ידעו מאבות אבות תיהם, כי יישוב זה היה קיים אלף שנה עד חורבנו על ידי נדירשח (Nadyr-Shakh) מלך פרס בשנת 1731, כאשר שאר היהודים עזבו את המקום והתיישבו בעיר קובה.

2. יהודים התגוררו גם ביישוב שודוך (Shudukh), היום מקום זה שייך למחוז קובה, אך גורלם היה זהה. היישוב נהרס במחצית הראשונה של המאה השלוש-עשרה.

3. אותה האוכלוסייה היהודית התגוררה ביישוב אבאיטבא (פירושו בלשון התלמוד – "אב זקן"). יישוב זה התמקם על ההר דרומית-מערבית לדרבנט. יהודי היישוב נמצאו תחת שלטון החנים (המלכים) של דרבנט והתגוררו בדרבנט בתקופות הקדומות. ניתן לראות זאת במצבות של קברי יהודים שעליהם מופיעות כתובות בעברית. מצבות אלה נמצאות בבית הקברות ליד היישוב אבאיטבא. בתקופה שבה עיר דרבנט ויישוב זה היו תחת שלטונו של פטילי-חאן (Fetili-Khan) בין יהודי אבאיטבא לבין האוכלוסייה המקומית השכנה היה סכסוך קרקע. הסכסוך נפתר על-ידי כך שפטילי-חאן נתן פסיקה סופית לטובת היהודים והעניק להם מסמך הקובע שהקרקע השנויה במחלוקת תשתייך באופן תמידי ובלעדי ליהודים ותועבר מדור לדור בקהילה. מסמך זה עדיין נשמר אצל קהילת יהודי דרבנט. יישוב אבאיטבא נחרב בשנת 1796 על-ידי צבאות סורחוב-חאן מקיורה (Sukhov-Khan Kiurinsky). הדבר התרחש בחג הפסח, בזמן שהם שבתו ממלאכתם. הוא ניצח מכיוון שהתנגדותם של היהודים הייתה חלשה, נרצחו 157 איש, רבים נפלו בשבי, ושאר היהודים התיישבו בעיר דרבנט על-פי צו של שיכאלי-חאן (Shikhali-Khan) על גבעות ההרים במרחק של כ-14 ג'מ מיישוב מדג'אליס באזור שנקרא "צ'ופוט-קאטדא" (Zhufut-Katda) שפירושו "עמק היהודים" גם בעבר היו יישובים יהודיים, שהיו מורכבים משלושה כפרים, אשר שמם "די-חברי" (שפירושו "עיר מלומדים"), "די-זאווארי" ("עיר העלית") ו"די-חקלאי" ("עיר חקלאיים").

בשלושת היישובים האלה הייתה קהילה יהודית נפרדת ועצמאית, שלא הייתה תלויה באף אחד ושאר אחד לא שלט בה. אך בתקופת המהומות האחרונה לפני שהרוסים הופיעו בקווקז, היהודים הנ"ל עברו לשלטונם של אוצמיים קיטגייים (Kaitagskije Utzmi), ויהודים התחייבו בכתב לשלם להם מס. סידור זה עדיין בתוקף. מסרתי את המקור של המסמך הנ"ל למר טשרני, ז"ל, והוא פירסם אותו בעיתון "המגיד" בשנת 1868, מס' 16.

בעלותי ישנם ספרים וכתבי יד של מצוות ומנהגים דתיים של יהודים, אשר חוברו על-ידי רבנים, שהתגוררו בצ'ופוט-קאטדא במאה השש-עשרה והשבע-עשרה. על-פי ספרים אלה ניתן אף להסיק מסקנות לגבי נוכחות היהודים במקום זה בתקופה ההיא.

ברצוני להוסיף הסבר כדלקמן. בזמננו במחוז דאגיסטאן מתגוררים הרבה תושבים לזגינים מוסלמים. פעם הם היו אחינו היהודים ההרריים, אך בתקופת שלטון החן בלית ברירה הם התאסלמו. ניתן להסיק מסקנה זו משום שגם הם וגם היהודים ההרריים שלנו מאופיינים באותם מנהגים, באותו אופי, באותם תווי הפנים. לזגינים מוסלמים בעצמם לא שוללים את אפשרות זו.

יהודים הרריים שומרים ומטפחים את שפתם – שפה טאטית ומאמינים בתורה ובפרושי התלמוד. אך, לאחר שבימי הביניים רבנים של יהודי אירופה סתרו בחלק מהדוגמאות של התלמוד, יהודים הרריים נפרדו מיהודי אירופה בדברים החשובים ביותר בחיים ובחלק מהמסורת הדתית. כך, למשל, יהודים הרריים דבקים בתורתם ויכולים לשאת כמה נשים. על-פי מסורת מחייבת, אישה שנשארה לאחר מותו של בעלה בלי ילדים, חייבת להינשא לאחיו של בעלה המנוח. על-פי הוראות הרבים האירופאים, יהודי אירופה לא משתמשים במנהג זה משום שרבנים שלהם מונעים מהם לעשות כך. ישנו הבדל גדול בין יהודי אירופה ויהודים הרריים ביחס לנישואין, גירושין וכללי הכשרות.

בנוסף לכך, תפילות יהודים הרריים ובייחוד תפילות של חגים שונות לחלוטין מהתפילות של יהודי אירופה. אפשר לומר כי אמונתם של יהודים הרריים מתבססת על תלמוד בלבד ונשענת על יסודות התורה. יהודים הרריים התמחו בתורה, הפכו לעם חרוץ עובד אדמה.

אבל חייבים להגיד שבין יהודים הרריים לבין קאראימים אין שום דבר משותף מבחינה דתית והם לא מחתנים את ילדיהם. לכן אני משוכנע כי יהודים הרריים, אשר התגוררו מתקופות קדומות ביותר בין אסיאנים מוסלמים בקווקז, קלטו את מנהגייהם ואופייהם ובגלל התנאים המקומיים התנתקו מיהודי אירופה ואין ליהודים הרריים שום דבר משותף איתם, הם חלוקים במנהגים יהודיים רבים, לכן הם העדיפו להתחבר רק למוסלמים. יהודים הרריים דבקים בתלמוד – ספרם העתיק והקדוש.

דרבנד - בית הכנסת מראה כללי של הרובע היהודי

בית הכנסת - דרבנד

№ 31
17. Oct. 1889 года

העמודים והפנים המובאים כאן בתרגומו לעברית
של יעקב יצחקי - 1/17

Краткія Историческія Очерки ^{или} ~~или~~
жизни Еврейск. Общ. на Кавказе.

Историческія очерки Еврейск. обществъ
въ Закавказьи, или происхожденіе ио девяти ко-
сильск. Угрозъ, происшедшихъ отъ Турец-
скаго Царства во время Россійскаго вѣка Сели-
манъ (или переименованъ Царемъ и. П.) подъ вѣ-
дѣнъ министръ Императорск. Царства еше
134 года до разрѣшенія Перскаго вѣрнаго. Бра-
ны соединеніемъ 492 года до Р. Х. и что
онъ въ составъ и угрозеніемъ тогда Еврейск. ~~или~~
обществъ на Кавказе, или происхожденіе ио девяти ко-
сильск. обществъ въ Пампалію до
и тогда когда сего девятимъ тогдашнимъ
повеленіемъ Царя Персидскаго Царя, кото-
рымъ повелѣно Еврейск. (+) преобитавши
сми въ Пампалію въ Царствѣ Россійскаго
и повелѣно Новохандасарі Царя Велі-
коцаря, чтобы они носились собого Па-
местину и стрѣны вновь Пресса Пампалі
въ Персидскій. (или. Езра 1)

Извѣстна въ Историческіи и Археоло-
гическіи старинныи и хроникой сообще-
на наихъ наидѣтнъ наидѣтнѣишій подѣлѣи

(+) Ура двуръ косильск. обществъ и Пампаліи.

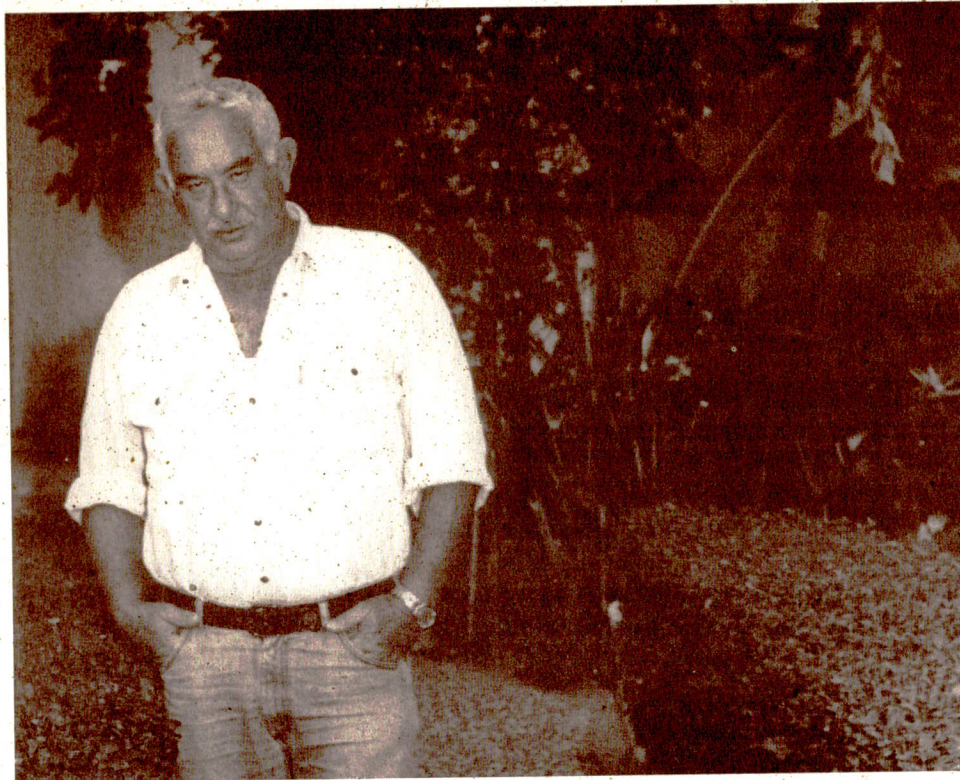
הדף הראשון והמקורי מתוך מאמרו של הרב יעקב יצחקי המובא כאן בתרגומו לעברית

יום בחיי אסתר ויצחק יצחקי

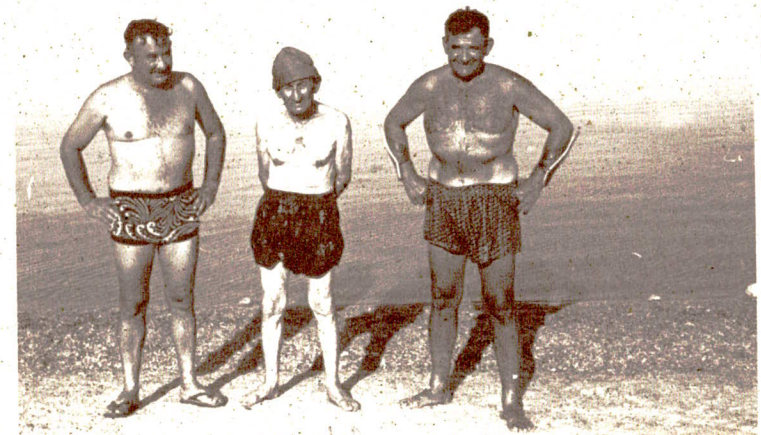
בית אבי - ארנון יצחקי

מבראשית

הורי היו בין מיסדי המושבה באר יעקב והישתייכו לדור הנפילים אשר דבק במטרה הציונית. הם עברו את כל הקשיים האפשריים והבלתי אפשריים - מחסור ודלות אצילה, ענקי המעש, מגשימי הציונות בגופם, דור חדש של מחזיקי המחרשה בידם. האחת והנשק להגנתם בידם השניה - ללא כל סיוע של קופות צדקה. לא נמנו על ילדי הברון דוגמאת המושבות האחרות וקשיי היום היו מנת חלקם.

במשך למעלה מדור נאבקו במחסור ובתקוות שנכזבו. המחסור היה מנת חלקם בכל שטחי החיים: - אוכל, לבוש, בתי-הספר לילדוהם, בידור והנאות אחרות. ללא חשמל ומים זורמים בבתיהם וללא בתים ראויים למגורים בתחילת דרכם. לאט, בעקשנות והתמדה, נחפרה הבאר הראשונה ושנים אחרי נרכשו המנוע לשאיבת המים ממעמקי הבאר, הצנרת והציוד הדרוש לחלוקתם. פרנסתם הדלה אמורה היתה לבוא מן החקלאות והאדמה התאכזרה להם. כמו כן היו נסיונות בגידולים שונים: גידולי שדה, גפנים, טבק, שקדים ולבסוף הדורים. העדר הידע והמחסור בציוד היו בעוכריהם. לקראת שנות השלושים, ענף ההדרים האיר פניו אליהם וזקף את גבם. מכאן החלו לעשות לביתם, כמובן במונחים של אותם הימים. דבקתם במפעל הציוני היא שעמדה להם והנחילה מורשת לדורות הבאים.

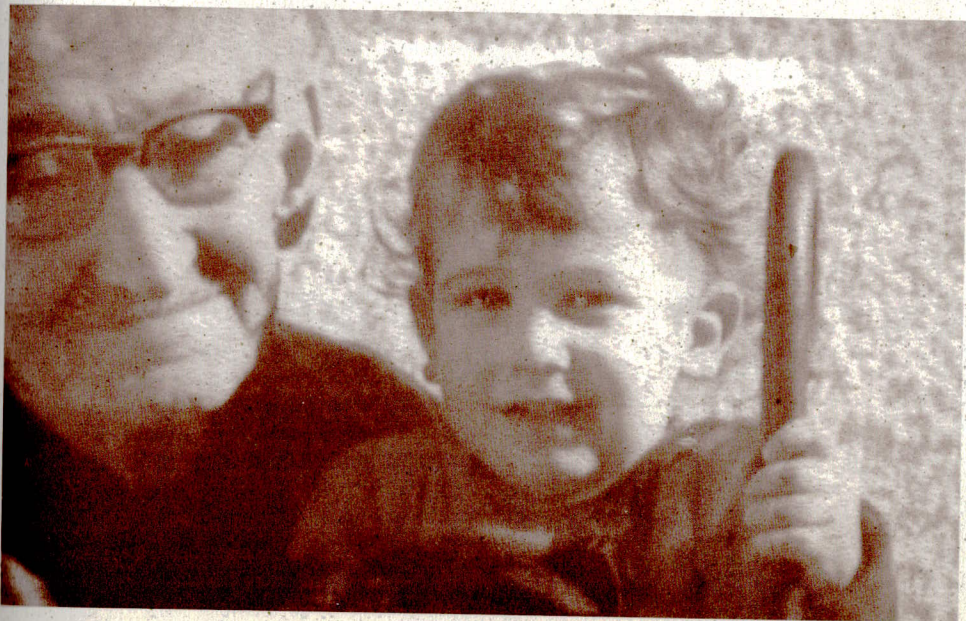

השחינים - יום של כיף בים המלח

ביום מולדת לארנון תמוש ישנים - סול-תמוז תש"ז

ארנון יצחקי בן חמש

סבא רבא יצחק יצחקי, ארנון ונכדו הבכור רע.

אמי – ארנון יצחקי

אמי אסתר לבית המפל ילידת קטוביץ פולין, היתה בת דור ההתעוררות הציונית אשר בגולה. בית הוריה היה בית ועד לכל צעירי תנועת הפועלים שהגו וחלמו לעלות ארצה לבנות ולהבנות בה. בהיותה עדיין נערה צעירה היא עזבה את בית הוריה ועלתה לארץ להגשים הלכה למעשה את הרעיון הציוני ובנין הארץ.

בין חבריה נמנו יצחק בן צבי, דוד בן גוריון ורבים וטובים אחרים. עבודה ופרנסה לא נמצאה בשפע לעולים החדשים וגורלה הביא אותה למושבות הדרום שם נאמר שיש עבודה בקטיף השקדים. בתחילה נמצאה לה עבודה במושבה רחובות, שם פגשה את חברתה בתיה לבית לויצקי (גולדין) עולה חדשה כמוה, שלימים אף תהיה אם כלתה, אשת בנה יעקב. שמועות הגיעו שבבאר-יעקב מחפשים פועלות לקילוף שקדים ואז החליטו אסתר וחברתה בתיה ללכת בשבת, ברגל למושבה החדשה באר-יעקב, לבדוק הכשמועותה.

פעמיהם הובילו אותם לחוותו של בן הרב יצחק יצחקי. בחצר היה קשור סוס אציל, אסתר לא עמדה בפיתוי ועלתה על הסוס. מרגע זה החל מהלך גורלי שאין ממנו חזרה. הסוס דהר לשדות הנערה הצעירה והיפה על גבו. ראה זאת יצחק הצעיר ודהר אחריה על מנת לעצור את הסוס המשתולל. רחוק מהחווה, בשדות, בדרך לרמלה, נפגשו השנים. היתה זאת אהבה ממבט ראשון ומאז חתמה אסתר קבע בחוות יצחקי.

יצחק ואסתר יצחקי ובנם בכורם יעקב

אסתר המפל-יצחקי יצחק בן צבי דוד בן גוריון

אמא בצעירותה

בית אסתר ויצחק יצחקי היום – 2003

קולפות השקדים: באמצע אסתר יצחקי משמאל נעמי המפל

יעקב - הבכור

הבן - ארון

הבת - נעמי

משפחת המפל בקטוביץ - פולין

אבי – ארנון יצחקי

אבי יצחק עלה ארצה ביחד עם אביו הרב יעקב יצחקי, אמו חסידה ואחיו דניאל. כמו רוב בני-הזקונים היה אבי ילד טיפווחיו של אביו, אשר רצה להקנות לו את מיטב החינוך האפשרי. אבל האפשרויות בארץ היו מוגבלות מאוד. יש לזכור כי הימים הם ימי שלטון התורכים בארץ. ואז נשלח הנער לברית תורכיה דאז קונסטנטינופול (קושטא) לאוניברסיטה ללמוד רפואה. שם התוודע לתלמידים נוספים שנשלחו מהארץ ובראשם ידידו הטוב יצחק בן צבי, לימים נשיא המדינה.

לרוע המזל פרצה אז מלחמת העולם הראשונה, 1914-1918 הוא נאלץ לחזור ארצה בטרם סיים את לימודיו. מהר מאוד נאלץ במצוות אביו לקבל על עצמו את ניהול המשק המשפחתי. בהיותו שולט בשפה התורכית וכן בשפה האנגליתקיבל על עצמו מידי התורכים השליטים תפקידי ניהול אזורים ומאוחר יותר מידי האנגלים שכבשו את הארץ מהתורכים. כל ימי חייו קבל על עצמו תפקידים ציבורים וזאת ללא כל תמורה כספית. היה יו"ר הועדות החקלאיות, הקים את מרפאת קופת חולים במקום, עסק כל ימיו בבטחון המושבה וכמו כן הבריוח נשק ללוחמי תל-חי. חקלאי שורשי, ישר דרך וספרא רבא. מסתפק במועט וידו רחבה. היה בין מקימי "בית האיכר" שלימים הפך ל"בית ראשונים", שאני הקטן ממשיך דרכו. שמר בקנאות את כתבי אביו המלומד ששרדו את כל תלאות הזמן, והיה בקשר הדוק עם חיים נחמן ביאליק, מוסד הרב קוק ונשיא המדינה יצחק בן צבי, שהגיהו, למדו, שינו והפיצו את כתביו של כבוד הרב, סבי הרב יעקב יצחקי.

יצחק יצחקי "מסתערב"

יצחק יצחקי ואחד מרכביו

הרב יעקב יצחקי מעביר את רכושו לבנו יצחק יצחקי

האדרס ירושלים תרפ"א פנה'ק ירושלים תרפ"א יום ק"ף לחדש שבט שנת ה'תרפ"ג

מגוייס לנוטרות

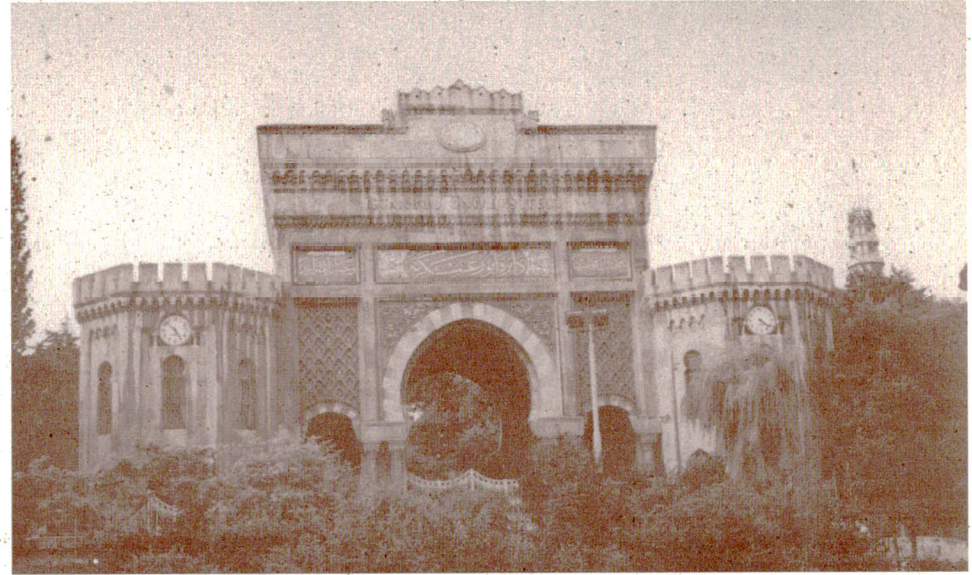
קורס רכזי ביטחון (מא"זים) בסרפנד

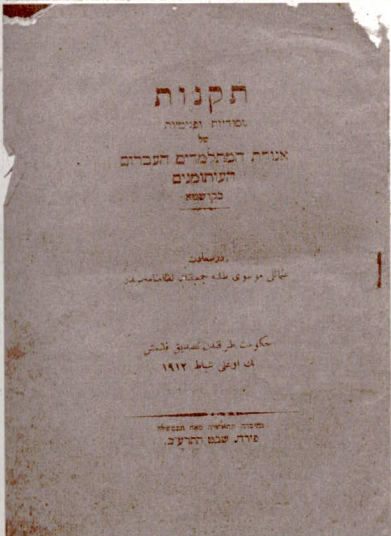
אוצר של חוליה עלון, קאר יצחקי תרפ"א
 אוציר אהודר וכו', שאנו נאמן הזה מאת ובמניא ארבע אר נחמן יעקבי וכו', אביות הקניע
 ארל דבר הוצר אולפתנו באר יצחקי. וקולו סקולו, ובחלטה כהחלטה, ובחלטה כהחלטה.
 וכן הנה אקרא אהודר ארל אויב ובעל הנחנק ארמיו האולפה, לוקראו את יעקב קר הנו.
 ויעקבי דא, סו ל'ויכט. אהחלטה זמי קרר חקר האולפה.
 ברגלי כרוב יעקב וכו' יצחקי יעקבי.

המתלמידים העברים בבתי-אולפן טורקיים בקושטה (תר"ע-תרע"ג)
 עומדים: יחזקאל רבינוביץ - דוד דרבקין (רמו) - יצחק יצחקי - שוורץ - הרמן
 מיטין ושטאל | יושבים: אלנקוה - אנרוב - יצחק בן-צבי - כהן - שמעון פרידמן

האוניברסיטה בקושטא

תקנון הסטודנטים היהודים בקושטא

יצחק יצחקי סטודנט לרפואה בקושטא

ביתא מדינת ישראל

ירושלים, כל בטבת תשס"ו
 2/ ביבואר 1965

לכבוד
 סר יצחק יצחקי
 באר-יעקב

חבר יצחקי היקר,

עונג רב היה לי לקבל את המונח המהלמים העברים - חברי
 לאוניברסיטה החורכית.

לא כדור, לא ידו שנה שייכה מסונה זו, אך נראה לי, שהמאורח
 של רסו ז"ל בין המצולמים מאביעה כי המסונה צולקה בשנה תרע"ג
 שחרי, בחורף תרע"ג נסע רסו לארץ-ישראל, *אשר לא יקראו אלה עלי ואל*
 חסרים מהמסונה דג-בן-גוריון, אחרון בנימיני (בוריס) וכרמי
 איזנברג. מאלה המצפיעים בה, שניים נמצאים בחל-אביב, אך לא ראוהים
 מזמן, והם הר"ר כהן והעו"ד הרמן שניים אחרים חזרו לרוסיה;
 צורוב מה עוד, כמלחמה. העולם הראשונה, ועל גורלו של פרידמן לא
 ידוע דבר. הלכנה הרב לצדפת ויחזקאל רבינוביץ - לארצות הברית.
 אם יש לך ידיעה בלספחה, הוואל-נא, להודיעני.

אם ישנם כרשותך כתבים או זכרונות מאכיד, הרב יצחקי ז"ל,
 אשמך לקבלם. להודיע ידוע לך, שאני מחכוון להוציא קובץ מטעם החכונ
 לחקירה ערוה המורה.

תודה על הברכות ושלוס לך ולרעייתך

בברכה
 יצחק בן-צבי
 יצחק בן-צבי

האוניברסיטה בקושטא

סבתא וסבא שלי – אורית אורן

אורית ואביה ארנון במטעי חלץ

מימין לשמאל: רינה, עמית, אורית, רע, אהוד וארנון בחצר ביתם בבאר יעקב

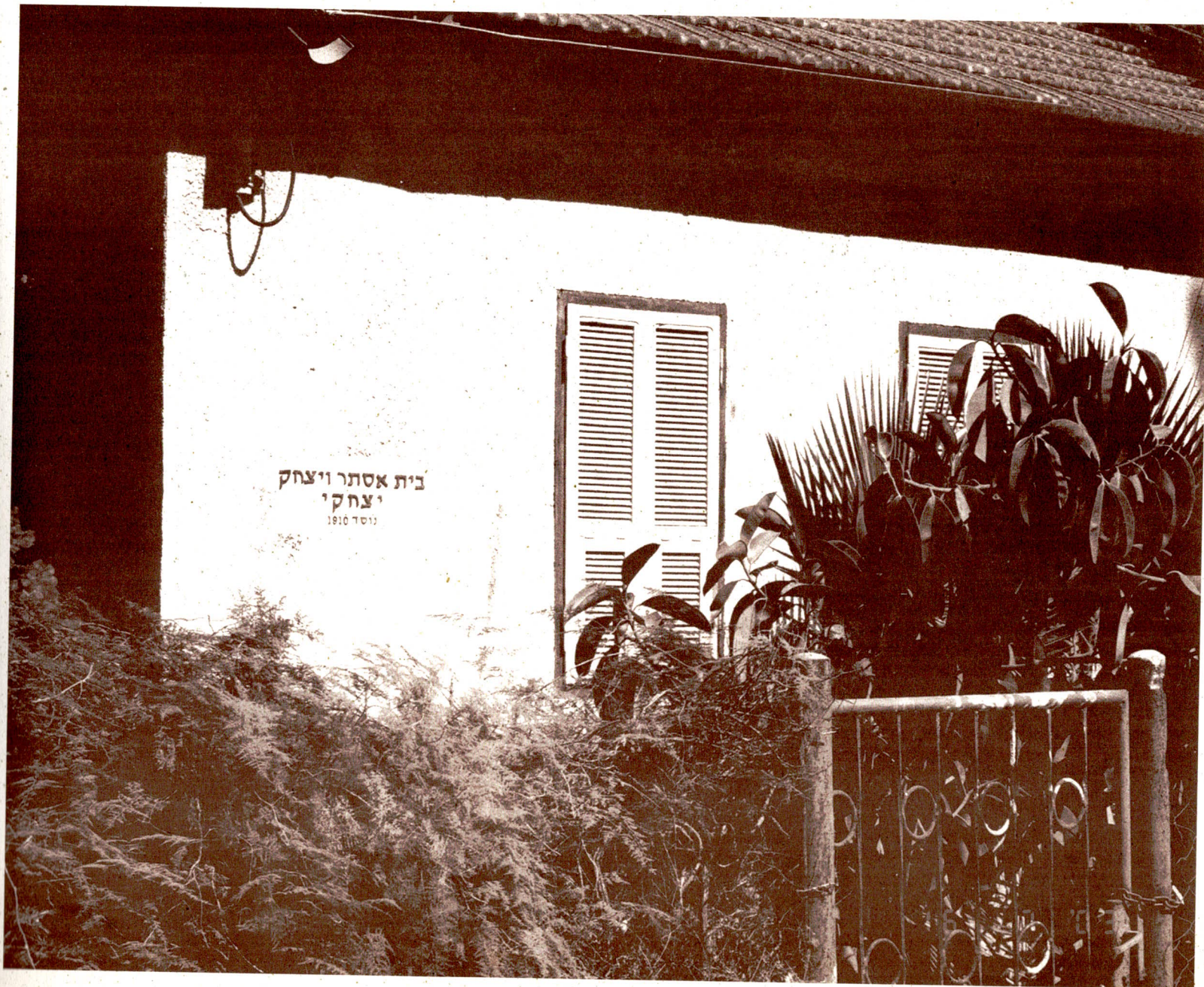
שלוש השנים הראשונות לחיי עברו בדירה בחצר ביתם של סבתא וסבא. כאשר עברנו דירה לראשון לציון, ביליתי מדי שבת בביתם ביחד עם שאר בניה משפחה. בארוחות הצהריים, המקום שלי היה שמור תמיד לצידו של סבא. לי זה היה מאד חשוב ואף פעם לא הסכמתי לוותר על מקומי לצידו. חלק גדול מחופשות הגן ובית הספר הייתי מבלה אצלם ואיתם. הם היו נהדרים. סבתא היתה אשה טובה, מאד קשובה ומלאת חיים. סבא היה האיש שהכי נהניתי לדבר איתו תמיד. הוא היה חכם, משכיל, מלמד, מנחה, בעל הומור נפלא ואיש שיחה נהדר. הוא היה דאגן ממדרגה ראשונה. תמיד תמיד דאג.

כשילדתי את רע, בשבוע הראשון לאחר הלידה שהייתי בבית הורי. סבא היה מגיע מידי שעתים לבדוק. כיצד אני מטפלת ברע ואיך אני מרגישה והאם אני זקוקה לעזרה. הוא גם יעץ לי עצות כיצד לטפל בתינוק החדש, איך להרגיע אותו הכי טוב, להאכיל אותו ועוד ועוד. (אגב - תמיד עצות טובות ומועילות). הסיטואציות הכי שכוחות של סבא שנחרטו בזכרוני, קשורות תמיד בסבא עם ספר ביד: תנ"ך, תלמוד, ספרים בנושאים הסטוריים, עיתון וכו' סבא היה ידען גדול אך מיעט מאד לצאת מחצר ביתו, לא סרטים, לא הצגות ולא טיולים אבל היה סקרן מאד ולכן מעודכן במה שקורה. הוא ידע לספר לי על כל הצגה או סרט וזאת מקריאת עיתונים בלבד. סבתא אהבה את החיים מחוץ למושבה אבל למעשה ויתרה על חיי חברה ופעילות וגם היא מיעטה לצאת מבאר-יעקב. לאחר מותה סבא סבל מאד מחסרונה והיה מרבה להזכיר אותה. בקיצור זכיתי לסבתא וסבא נפלאים.

הכנסת ספר תורה בחנוכת בית הכנסת החדש של יוצאי קווקז בבאר שבע. אורית יצחקי-אורן מנציחה בוידאו וארנון יצחקי במרכז התמונה. 25.8.2003

בית אסתר ויצחק יצחקי

בית אסתר ויצחק
יצחקי
1910

תמונות השער הקדמי:

באר יעקב בשנות ה-30
מימין: אסתר ויצחק יצחקי
משמאל: הרב יעקב יצחקי

שער פנימי קדמי: משפחת יצחקי
באחד ממפגשיה השגרתיים בבית
הסב יצחק יצחקי ביום שבת.

שער אחורי: "באב אל באב"
שער השערים בעיר דרבנד
שבקוקז.

עריכה: ארנון יצחקי
תחקיר: רינה יצחקי
ואורית יצחקי-אורן
הגהה: רינה יצחקי
עריכה גרפית והבאה לדפוס:
אהוד אורן
דפוס: דפוס דיזנגוף

